

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Libor Vlach

Pedagogika - veřejná správa

Děti z rozvedených rodin a vliv rozvodu rodičů na utváření
jejich partnerských vztahů

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Děti z rozvedených rodin a vliv rozvodu rodičů na utváření jejich partnerských vztahů“ vypracoval samostatně a použil jen prameny uvedené v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 16. června 2013

.....

Bc. Libor Vlach

Poděkování

Děkuji PaedDr. Bronislavě Štěpánkové, Ph.D., za její odborné vedení, rady a pomoc, kterou mi při zpracování diplomové práce poskytla.

Dále děkuji JUDr. Zdence Novákové, Ph.D., za její podněty a konzultaci diplomové práce.

Mé poděkování také patří všem respondentům zúčastněným na výzkumném šetření, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Libor Vlach
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PaedDr. Bronislava Štěpánková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Děti z rozvedených rodin a vliv rozvodu rodičů na utváření jejich partnerských vztahů
Název v angličtině:	Children from divorced families and the influence of parental divorce upon creating their partnerships
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá problematikou dětí pocházejících z rozvedených rodin a problematikou partnerských vztahů. Cílem práce bylo popsat, čím vším si musí děti projít, rozhodnou-li se jejich rodiče rozvést, jak mohou v průběhu rozvodového procesu reagovat a jak jim mohou jejich rodiče pomoci toto období překonat. Dále stručně charakterizovat partnerské vztahy a zejména zhodnotit přínos školy a rodiny do této oblasti. Součástí diplomové práce je výzkumné šetření, zabývající se vlivem rozvodu rodičů na problémové utváření a problémový průběh partnerských vztahů jejich dětí.
Klíčová slova:	děti, rodiče, manželství, rozvod, partnerské vztahy
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the problems of children from divorced families and the issue of partnerships. The aim of the study is to describe what the children have to go through if their parents decide to divorce, how may the children react during their parents' divorce process and how could their parents help them overcome this period. It further briefly describes partnerships and assesses the contribution of the two institutions of school and family made in this area. The thesis contains the results of research dealing with the impact of parental divorce on their children's problems when forming new partnerships and problems in partnerships.
Klíčová slova v angličtině:	children, parents, marriage, divorce, partnerships
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Dotazník Příloha č. 2: Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát
Rozsah práce:	91 s. + 3 s. příloh
Jazyk práce:	český

Obsah

I TEORETICKÁ ČÁST

Úvod	8
1 Před rozvodem	11
1.1 Pochybnosti dětí před rozvodem	11
1.2 Reakce dětí před rozvodem	12
1.3 Dětské fantazie před rozvodem	13
1.4 Jak dětem sdělit rozhodnutí se rozvést	13
1.5 Jak dětem sdělit důvody rozvodu	16
2 Rozvod	18
2.1 Opatrovnické řízení	18
2.1.1 Zahájení opatrovnického řízení	19
2.1.2 Průběh opatrovnického řízení	19
2.1.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	21
2.1.4 Soudní znalec	21
2.1.5 Kritéria výchovných předpokladů rodičů	23
2.1.6 Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem	25
2.1.7 Rozhodnutí opatrovnického soudu a odvolání proti němu	27
2.2 Mediace	28
2.2.1 Mediátor	29
2.2.2 Průběh mediace	29
2.2.3 Výhody mediace	30
3 Po rozvodu	32
3.1 Výchova	32
3.1.1 Výhradní výchova	32
3.1.2 Střídavá a společná výchova	33
3.2 Výživné	36
3.2.1 Změna a zánik vyživovací povinnosti	38
3.2.2 Vymáhání výživného	38
3.3 Styk dítěte s rozvedeným rodičem	40

3.3.1 Bránění ve styku	41
3.3.2 Omezený a zakázaný styk	42
3.4 Popuzení dítěte proti rodiči.....	42
3.5 Syndrom zavrženého rodiče	44
3.6 Dopady rozvodu na děti.....	48
3.6.1 Krátkodobé reakce	48
3.6.2 Dlouhodobé reakce	50
3.7 Postoje a chování rodičů po rozvodu.....	50
4 Partnerské vztahy.....	52
4.1 Navazování partnerských vztahů.....	52
4.2 Výchova k partnerským vztahům ve škole.....	53
4.3 Výchova k partnerským vztahům v rodině.....	56
4.4 Vliv rozvedených rodičů na oblast partnerských vztahů dětí.....	58
II PRAKTICKÁ ČÁST	
5 Úvod do praktické části	60
5.1 Výzkumný cíl	60
5.2 Výzkumný problém	60
5.3 Formulace hypotéz	61
5.3.1 Věcné hypotézy	61
5.3.2 Statistické hypotézy	61
5.4 Předvýzkum	62
5.5 Výzkumný vzorek	62
5.6 Výzkumná metodika.....	63
6 Analýza a interpretace získaných dat	64
6.1 Výsledky dotazníkového šetření.....	64
6.1.1 Charakteristika respondentů	64
6.1.2 Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníkového šetření.....	65
6.2 Ověřování platnosti hypotéz	74
6.3 Závěry z výzkumu	80
Závěr	82

Seznam zkratek.....	84
Seznam použité literatury a zdrojů	85
Seznam tabulek.....	89
Seznam grafů	90
Seznam příloh	91

Úvod

Rozvod je stále velmi aktuálním společenským tématem. Ze statistik vyplývá, že zpravidla každé druhé manželství končí rozvodem, přičemž rozvodovost má neustále vzrůstající tendenci. Podle mého názoru je tento fakt dán zejména skutečností, že manželé rozvod vnímají jako relativně jednoduchý způsob řešení manželských problémů. Proč by měli manželé věnovat čas a sílu snaze zachránit své manželství, když je tak jednoduché nechat se rozvést. Navíc když i okolí přistupuje k rozvodu jako ke zcela normálnímu jevu, který je součástí života naší společnosti.

Rozhodnou-li se pro rozvod bezdětní manželé, čeká je jistě bolestivý a neradostný zážitek, ten je však výsledkem rozhodnutí dvou relativně nezávislých osob. Opačná situace ovšem nastává, rozhodnou-li se rozvést manželé, kteří za dobu trvání manželství přivedli na svět alespoň jednoho potomka. V tomto případě se totiž takovéto rozhodnutí týká i jeho a rodiče by na to měli brát zřetel. Mnohdy jsou totiž právě zájmy dětí v rozvodovém sporu opomíjeny a rozvod je tak pouze jakousi bitvou o nashromážděný majetek.

Rozvod určitým způsobem ovlivní každé dítě, a to zpravidla vždy negativně. Jaké následky však na dětech zanechá, mohou rodiče docela snadno ovlivnit. Pokud budou rodiče citliví a vnímaví, budou dětem naslouchat a budou s nimi jednat jako s rovnocennými partnery, je velmi pravděpodobné, že riziko negativního dopadu rozvodu na dětskou psychiku zmírní. Nedodrží-li však rodiče výše uvedené rady, je téměř jisté, že se jejich děti budou s následky rozvodu potýkat po zbytek svého života.

Téma diplomové práce: *„Děti z rozvedených rodin a vliv rozvodu rodičů na utváření jejich partnerských vztahů“* jsem si zvolil proto, že je mi tato problematika velmi blízká. A to nejen z toho důvodu, že jsem se ve svém životě s rozvodem několikrát setkal, ale také proto, že jsem se otázkou rozvodu manželství zabýval již ve své bakalářské práci. Usoudil jsem tedy, že budu v tomto tématu pokračovat a rozhodl se na něj navázat. Svou pozornost jsem však v diplomové práci obrátil od rodičů k dětem, jejichž potřeby jsou v rámci rozvodového řízení dle mého názoru rozhodující.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá ze čtyř kapitol. V prvních třech kapitolách se seznámíme s tím, co se s dětmi děje v době před rozvodem, v průběhu rozvodu a v době po rozvodu manželství rodičů. V první kapitole se podíváme především na reakce dětí ve stádiu před rozvodem a poskytneme rodičům pár rad, jak mohou dítěti informaci o rozvodu sdělit. Ve druhé kapitole podrobně popíšeme

opatrovnické řízení a ve třetí kapitole se zaměříme na to, jak může vypadat porozvodové uspořádání a také jaké následky může celý rozvodový proces na dítěti zanechat. Ve čtvrté kapitole se pak zaměříme na oblast partnerských vztahů a zhodnotíme, jakou roli v nich sehrává škola a rodina.

Cílem teoretické části diplomové práce je podat ucelený pohled na to, čím vším si musí nezletilé dítě projít, rozhodnou-li se jeho rodiče rozvést. Dále upozornit, jak může dítě v jednotlivých fázích rozvodového procesu reagovat a jakým způsobem se může začít projevovat. Důležité je také seznámit rodiče s tím, jak se mají ke svým dětem v průběhu rozvodu chovat a jak jim mohou pomoci rozvod překonat. V neposlední řadě pak nastínit, jaký vliv má škola a rodina na utváření partnerských vztahů dětí.

Na teoretickou část navazuje část praktická. Ta je rozdělena do dvou kapitol. V první kapitole se seznámíme s předvýzkumem a s obecnými náležitostmi výzkumného šetření, tedy s výzkumným cílem a problémem, hypotézami, výzkumným vzorkem a metodou, na základě které bylo výzkumné šetření provedeno. Ve druhé kapitole se pak zaměříme na analýzu a interpretaci získaných dat. Nejprve za pomoci grafů a tabulek, následně prostřednictvím ověřování platnosti formulovaných hypotéz. Nakonec se podíváme na výsledky výzkumného šetření a závěry, které z výzkumu plynou.

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je zjistit, zdali má rozvod rodičů vliv na problémové utváření a problémový průběh partnerských vztahů jejich dětí. Toho chceme dosáhnout porovnáním dat získaných za pomoci dotazníkového šetření od osob pocházejících z rozvedených rodin a osob pocházejících z rodin úplných.

Věřím, že výsledky této práce budou přínosné a stanou se inspirací k dalším výzkumům podobného typu.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Před rozvodem

Plánují-li rozchod bezdětní manželé nebo manželé s dospělými dětmi, může to být pro ně těžké i bolestné, avšak je to jejich osobní záležitostí. Odlišná situace ovšem nastává, rozpadá-li se soužití manželů - rodičů nezletilých dětí. V takových případech nestačí pouze to, že si rozvod oba rodiče přejí, hlavním problémem, otazníkem i vykřičníkem jsou tu totiž nezletilé děti a jejich osobní potřeby (Plaňava, 1994, s. 41).

1.1 Pochybnosti dětí před rozvodem

Děti se ze všeho nejvíce obávají, že přijdou o jednoho či oba rodiče. Proto dokážou velmi dobře vycítit, že mezi rodiči není něco v pořádku. Brzy po tom, co rodiče pocítí první pochybnosti v manželství, děti poznají, že již mezi nimi nejde jen o normální nedorozumění a spory, ale že jde o něco daleko závažnějšího. Rodiče se obvykle k sobě začnou chovat tak, jak se dříve nechovali, odcizují se, a že je něco jinak děti poměrně snadno intuitivně vytuší. V tomto období se u dětí začíná zvyšovat vnitřní napětí a nejistota a ostražitě hlídají jakýkoliv sebemenší projev neznámého a neočekávaného chování. Některé z dětí se snaží poradit si s nově vzniklou situací tím, že se rodičům vyhýbají a straní se jich. Jiné se neúnavně přesvědčují o tom, že se vlastně nic neděje a vše je v pořádku. Jsou však i tací, jež si nastalou situaci vykládají jako nedostatek lásky rodičů vůči nim samým. Svůj strach tak děti postupně začnou projevovat navenek, což ve většině případů vede k zostření hádek mezi rodiči, zejména ohledně výchovy dětí. Když jim nakonec rodiče oznámí, že se rozvedou, začnou se děti poměrně často obviňovat, že právě ony byly příčinou všech rodičovských sporů a cítí se vinny (Everett, Everettová, 2010, s. 33 – 38).

Autor Teyber (2007, s. 30 – 31) k této problematice uvádí, že strach a obavy dítěte z toho, že by jej rodiče mohli opustit, jsou zcela přirozené. Dítě má totiž ve fázi před rozvodem pocit, že by se mohl naplnit jeho nejhorší sen: dva nejdůležitější lidé v jeho životě a základ jeho světa by mohli odejít. Mladší děti se zejména bojí, že by je rodiče mohli fyzicky opustit, starší pak mají strach především z toho, že nebudou mít k dispozici rodičovskou lásku ve chvílích, kdy ji budou potřebovat. Tento pocíťovaný strach má pro děti nepříznivé důsledky a může se později stát velice trýznivou zkušeností.

V této fázi by tak rodiče nikdy neměli podceňovat schopnost dětí vycítit napětí mezi rodiči a neměli by ani podceňovat strach dětí z rozvodu. Děti se totiž zpravidla se svou úzkostí a strachem doma nesvěří, už jen proto, že by se tak jejich obavy mohly potvrdit. Jestliže se však děti rozhodnou rodičům svěřit, měli by si rodiče dát pozor na to, jak zareagují. Rodiče by neměli předstírat, že je vše v pořádku, když není. Jejich vyhýbavé a neurčité odpovědi totiž u dětí zvyšují jejich strach a úzkost a nevedou tak k vyřešení nastalé situace.

Pokud mají děti potíže se svěřovat, měli by je rodiče ujistit, že jsou tu především pro ně a že jsou připraveni jim naslouchat. Jestliže i přesto nejsou děti schopny s rodiči o problémech mluvit, bylo by dobré vyhledat zkušeného terapeuta. Často totiž mívají děti zábrany sdílet svá trápení s kterýmkoli rodičem, jelikož cítí spojenectví s oběma. A když dítě nemůže o svých obavách s nikým mluvit, zůstávají uvězněné v jeho nitru a později mohou vyústit v problémy ve škole, doma nebo s vrstevníky (Everett, Everettová, 2010, s. 38 – 40).

Autoři Matějček a Dytrych (1992, s. 14) uvádějí, že strach a úzkost je u dětí třeba uvolnit, odstranit a odreagovat. Nejlépe toho dosáhneme, pokud budeme děti pravdivě informovat o tom, co se právě děje tak, aby si dovedly věci správně vysvětlit.

1.2 Reakce dětí před rozvodem

Čím více se rozvod rodičů blíží, tím více se dětem vzdaluje naděje, že rodina zůstane pohromadě. To s sebou přináší řadu nových pocitů a reakcí. Děti mohou mít návaly zlosti a ublížení, mohou zažívat pocity úzkosti a ve většině případů se v tomto období nevyhnou ani depresi. Některé děti však mohou v tomto období zažívat také pocity úlevy, zejména oznámí-li jim rodiče, co přesně se v rodině odehrává, čímž je zbaví různých nejasností a nejistoty.

Reakce dětí na vzniklou situaci pak mohou být různé. Některé děti rodiče úpěnlivě prosí, pláčou a smlouvají s nimi, čímž se snaží odvrátit nevyhnutelnou skutečnost rozvodu. U jiných se mohou objevit neurčité tělesné obtíže, jako např. bolesti hlavy, žaludeční potíže, závratě aj., které jsou zejména projevem duševního zmatku, v němž se nacházejí. Někdy se však můžeme setkat i s případy, kdy se reakce dětí na rozvod rodičů vyvinou v závažnější poruchy chování, školní fobie či útěky z domova. Pro všechny tyto reakce je však společné, že se jejich prostřednictvím děti zoufale snaží odvrátit rodiče od rozhodnutí rozvést se a zavdat tak příčinu, která by je znovu spojila při společném zájmu (Everett, Everettová, 2010, s. 69 – 70).

1.3 Dětské fantazie před rozvodem

Dle autorů Matějčka a Dytrycha (1992, s. 4) je nejčastějším projevem dětí na blížící se rozvod rodičů únik do světa fantazie. Tyto děti se obvykle stáhnou do sebe a uzavrou se do vlastního fantazijního světa, navenek se pak jeví jako velice hodné a bezproblémové.

Dětské snění se v době před rozvodem rodičů nápadně podobá fantaziím rodiče, který se s myšlenkou rozchodu doposud nesmířil. Děti si představují, že je u nich doma klid a mír, že se stane zázrak a rodiče se začnou mít zase rádi, a že napětí a zloba, které u nich doma vládnou, najednou zmizí. Únikem do světa fantazií se děti brání přijmout pravou skutečnost a chrání se tak, protože je pro ně tato skutečnost nepřijatelná a zraňující. Popřením reality však postupem času mohou děti přehlížet i zřetelné projevy nastalých změn.

Tyto fantazie je do určité míry možné pokládat za žádoucí a potřebné, neměly by však děti příliš odvádět od skutečnosti. Dětem je velmi důležité vysvětlit, co se v rodině děje, protože jedině pak budou schopny lépe se s touto skutečností vyrovnat. Rodiče by neměli dětské fantazie umocňovat a předstírat, že je vše v pořádku. Upnou-li se totiž k nereálné představě, že jako zázrakem bude vše v pořádku, čeká je neradostné probuzení, když zjistí, že se rodiče chystají rozvést (Everett, Everettová, 2010, s. 51).

1.4 Jak dětem sdělit rozhodnutí se rozvést

Rodiče by rozhodnutí se rozvést měli dětem sdělit věcně a bez katastrofického scénáře. Ve svém sdělení by zejména měli zdůraznit to, že rozvodem neztrácí lásku ani jednoho z rodičů. Informaci o rozvodu by měl dítěti povědět ten rodič, který ji dokáže podat civilněji, tedy bez pláče, nadávek, výčitek či jiných projevů smutku a neštěstí. Dítě je třeba informovat nejpozději do té doby, než o rozvodu jeho rodičů vědí lidé v jeho okolí, tj. lidé, se kterými se stýká a kteří by mu právě onu nešťastnou skutečnost mohli sdělit ještě před tím, než tak učiní rodiče. Hrubé a degradující sdělení může mít pro dítě daleko horší dopad než přiměřeně a taktně vysvětlená skutečnost. Informace o rozvodu by měla obsahovat zejména následující prvky:

- rozvod je důsledkem toho, že se již rodiče nemají rádi, není to vina dětí;
- rozvod nic nemění na tom, že oba rodiče i nadále své děti milují;
- rodiče se trvale rozcházejí a nebudou již spolu žít;

- rodiče vědí, že si děti rozvod nepřejí a chtěli by mu zabránit, jejich rozhodnutí je však definitivní;
- své problémy si rodiče vyřeší sami mezi sebou, ne prostřednictvím dětí;
- toto období není lehké jak pro rodiče, tak pro děti, proto se budou rodiče snažit nedělat vše jeden druhému ještě těžší;
- rodiče se vždy budou snažit domluvit sami, ne prostřednictvím dětí.

Po sdělení této informace by tak děti měly být vždy přesvědčeny, že i přes všechny změny jim zůstávají oba rodiče, kteří se nebudou nenávidět (Novák, Průchová, 2007, s. 57 – 58).

Autoři Everett a Everetová (2010, s. 59 – 64) uvádějí, jakým způsobem informaci o rozvodu dětem sdělit. Tvrdí, že by si rodiče měli dobře rozmyslet, jak a co dětem ohledně rozvodu sdělí. Děti si totiž okamžik, kdy jim tato informace byla sdělena, zapamatují na celý život. Oznámi-li tak rodiče tuto skutečnost nešetrně, necitlivě a nevhodně, mohou dětem citově velmi ublížit.

Na rozhovor by si rodiče měli vyhradit delší dobu. Jedná se o záležitost, kterou nelze uspěchat a rodiče ani děti by po skončení diskuze neměli ihned odcházet za jinými povinnostmi. Informace by měla být dětem sdělena v době, kdy mají oba rodiče relativní klid a kdy nejsou ničím rušeni. Je dobré vypnout televizi, rádio i telefon. Rodiče by měli dětem oznámit, že by s nimi chtěli mluvit o něčem velmi důležitém. Při samotné diskuzi je pak zásadní, aby se sešla celá rodina a informace nebyla sdělována každému dítěti zvlášť.

Rozhodnou-li se rodiče sdělit svým dětem rozhodnutí se rozvést, měli by jim být k dispozici po zbytek dne, kdy tak učiní a i ve dnech následujících. Dětem je třeba v tomto období věnovat maximální pozornost a rodiče by měli pečlivě odpovídat na všechny jejich otázky. Způsob, jakým budou rodiče na kladené otázky reagovat, totiž do značné míry ovlivní, jak se děti s nastalou situací vyrovnají. Zejména proto by tak rodiče měli respektovat následujících sedm zásad:

1. Být ke svým dětem čestní a upřímní.

Rodiče by měli dětem upřímně vysvětlit, proč se pro rozvod rozhodli. Při tomto vysvětlení by se měli zdržet jakéhokoliv vzájemného obviňování, kritizování nebo zveličování. Své sdělení a množství informací, které dětem poskytnou, by měli přizpůsobit úměrně jejich věku. Chováním by rodiče měli dát najevo pochopení pro obtížnou situaci, v níž se děti nacházejí a měli by k nim přistupovat velmi citlivě.

2. Nesnažit se potlačovat reakce dětí.

Je důležité, aby rodiče nechali děti projevit se tak, jak samy chtějí. Neměli by je nutit, aby nebyly smutné, nebo aby neměly na rodiče vztek. Zejména by se pak rodiče neměli snažit dělat si z dětí spojence proti druhému partnerovi, neměli by na ně přenášet svůj vlastní hněv, pocit ublížení či touhu po pomstě.

3. Udělat si na děti čas a zejména s nimi mít trpělivost.

Na všechny otázky, které děti vysloví, by rodiče měli odpovídat otevřeně a pokud možno objektivně. Mladší děti jsou obvykle schopné zpracovat pouze omezenou část toho, co jim rodiče řeknou, proto se mohou stále dokola ptát na totéž, aby danou věc s rodiči probraly ze všech možných úhlů pohledu. Rodiče by tak měli být trpělivi a dětem vždy na každou otázku odpovědět.

4. Dávat dětem skutečně přesné informace.

Díky přesným a jasným informacím mohou rodiče dětem pomoci, aby se s nastalou situací lépe vyrovnaly. Děti zajímá, co s nimi bude po rozvodu rodičů, kde budou bydlet, kdy se budou vídat se svými přáteli, kam budou chodit do školy, kdo jim bude pomáhat s domácími úkoly apod. Rodiče by tak měli být schopni ihned dětem poskytnout uspokojivou odpověď. Čím více toho totiž děti budou vědět, tím rychleji se budou schopny nové situaci přizpůsobit.

5. Být důvěryhodní.

Rodiče by neměli svým dětem nikdy a za žádných okolností lhát, podporovat jejich představy, že bude všechno v pořádku či snažit se v nich vzbuzovat plané naděje, že se po rozdělení rodiny jejich život vůbec nezmění. Měli by být pro děti důvěryhodným zdrojem informací, protože lži a polopravdy, by na dlouhou dobu mohli otřást jejich důvěrou vůči nim samým.

6. Dát dětem pocit jistoty a návaznosti.

Děti by měli mít pocit, že s nimi rodiče do budoucna počítají. Měli by se účastnit všech aktivit, které v souvislosti s uspořádáním života po rozvodu bude muset každý rodič ještě před samotným rozvodem absolvovat.

7. Dát dětem ve svém životě tu nejvyšší prioritu.

Zájmy dětí by měli získat tu nejvyšší prioritu. Rodiče by tak měli dát přednost potřebám dětí před svými vlastními. To, co totiž bývá obvykle nejvhodnější pro rodiče, není nejvhodnější pro děti a naopak

Autor Gardner (1991, s. 40) se v souvislosti s oznámením informace o rozvodu zamýšlí, existuje-li určitá věková hranice, odkdy je možné dětem tuto informaci sdělit. Tvrdí, že pokud je dítě dostatečně staré na to, aby si uvědomovalo přítomnost rodiče doma, je také dostatečně staré na to, aby mu rodiče úmysl rozvést se řekli. Úroveň komunikace by však měla odpovídat věku dítěte. Skutečnost, že dítě není schopné plně pochopit dosah toho, co mu rodiče řekli, ještě neznamená, že mu nemusí říci nic. Dítě totiž tuto informaci zpravidla na určité úrovni vždy nějakým způsobem přijme a pochopí.

Dle autora Teybera (2007, s. 39) je tak velmi důležité děti o rozvodu informovat. Dítě se totiž s rozvodem rodičů lépe vyrovná, pokud je na tuto skutečnost dopředu připraveno. Rodiče by tak měli dětem rozhodnutí se rozvést oznámit předem a uvést, co může od této skutečnosti očekávat a kdy přesně k ní má dojít. Pokud tak rodiče neučiní, je velmi pravděpodobné, že tato zkušenost dítě do budoucna velmi negativně ovlivní.

1.5 Jak dětem sdělit důvody rozvodu

Seznámit děti s důvody, které rodiče k rozhodnutí rozvést se vedly, bývá obvykle těžší. Ve většině případů se na tyto důvody děti zeptají a zaslouží si slyšet odpověď, která bude odpovídat jejich intelektuální a emocionální vyspělosti. Často se však právě v odpovědi na takovou otázku objeví důvod, který může u dětí vyvolat pocit, že jeden z rodičů je za rozvod více zodpovědný než druhý. Rodiče obvykle mývají tendence házet vinu jeden na druhého, zejména, cítí-li se ukřivdění, popř. si rozvod vůbec nepřáli. Existují nejméně tři motivy, proč tak rodiče činní. Prvním motivem je, že rodiče chtějí sejmout provinění sami ze sebe a nechtějí tak přijmout svou část zodpovědnosti za rozpad manželství. Druhý motiv, který rodiče k tomuto jednání vede, je, že potřebují získat od svých dětí soucit a chtějí s nimi uzavřít spojenectví. Posledním motivem je pak touha potrestat druhého rodiče tím, že z něj udělají původce všeho zla a způsobí tak, že se na něj děti budou hněvat a možná ho i zavrhnou (Warshak, 2003, s. 37 – 38).

Dle autora Gardnera (1991, s. 44) někteří rodiče nechtějí s dětmi mluvit o důvodech, které je k rozhodnutí rozvést se vedly. Bojí se totiž, že by mohly vyjít najevo jejich pocity hněvu vůči partnerovi, což by mohlo podkopat úctu a vztah dítěte k druhému rodiči. Děti však obvykle velmi dobře o vzájemném hněvu mezi rodiči vědí.

Rodiče by se tak měli snažit nalézt to nejschůdnější vysvětlení, které bude odpovídat potřebám dítěte a v žádném případě nenaruší jeho vztah k druhému rodiči. Existuje mnoho různých vysvětlení, zpravidla však vždy závisí na okolnostech manželského konfliktu. Nikdy by se rodiče neměli uchýlit k tomu, že budou veškerou vinu za rozvod svalovat na toho druhého a měli by se pokusit také svou část viny uznat (Warshak, 2003, s. 39).

Podle mého názoru by důvody vedoucí rodiče k rozvodu měly děti znát pouze za předpokladu, že jsou dostatečně zralé na to, aby je pochopily. Jen těžko asi bude otec vysvětlovat svému dvouletému dítěti, že maminku opouští, protože si našel jinou. Jako zásadní bych proto viděl věk dítěte, kterému je třeba vždy sdělovanou informaci přizpůsobit.

2 Rozvod

Dospějí-li rodiče k rozhodnutí rozvést se, soud jejich manželství rozvede na návrh jednoho z nich. Učiní tak dle § 24 odst. 1 zákona o rodině za předpokladu, že je manželství trvale a hluboce rozvráceno a nelze již do budoucna očekávat obnovení manželského soužití. Jde-li o manželství s dětmi, které jsou navíc v době předpokládaného rozvodu nezletilé, může soud o rozvodu manželství rozhodnout pouze za splnění dvou zákonných podmínek. Za prvé může být manželství rodičů rozvedeno, není-li rozvod rodičů v rozporu se zájmy nezletilých dětí, danými zvláštními důvody (§ 24 odst. 2 zákona o rodině). Za druhé může být manželství dle § 26 odst. 1 zákon o rodině rozvedeno, je-li pravomocně skončeno řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilým dětem na dobu, jež nastane po rozvodu manželství (Novák, Průchová, 2007, s. 32).

2.1 Opatrovnické řízení

Řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti, nazývané též řízení o úpravu výchovy a výživy nezletilého dítěte či opatrovnické řízení, je samostatné řízení, které rozvodu manželství s nezletilými dětmi vždy předchází. Je bezpochyby, že otázka další výchovy a výživy dětí, narozených z rozpadajícího se manželství, by měla být řešena prioritně. Můžeme se však setkat i s takovými rodiči, kteří rozvod manželství vnímají spíše jako boj o majetek. I pro ty však naštěstí existuje zákonná úprava, jež neumožní rozvod manželství se všemi právními důsledky (včetně majetkového vypořádání), dokud není pravomocně skončeno řízení před soudem, které výlučně upravuje výchovu a výživu nezletilého dítěte na dobu po rozvodu manželství (Novák, Průchová, 2004, s. 39 – 40).

Autorka Hrušáková (2003, s. 46) uvádí dvě výhody a jednu nevýhodu samostatnosti opatrovnického řízení. První nespornou výhodou je fakt, že o dítěti rozhoduje tzv. opatrovnický soudce. Ten má v tomto směru bohatší zkušenosti než soudce soudící běžné civilní věci a zpravidla tak rozhodne vždy ve prospěch dítěte. Další výhodou je možnost, upravit poměry k nezletilému dítěti také pro dobu do rozvodu manželství. O vyživovací povinnosti k dítěti tak může soud rozhodnout i tři roky nazpět od zahájení opatrovnického řízení. Jedinou nevýhodou samostatného opatrovnického řízení je pak skutečnost, že celé rozvodové řízení je mnohem delší než např. rozvod bezdětných manželů či manželů s dospělými dětmi.

2.1.1 Zahájení opatrovnického řízení

Opatrovnické řízení se zpravidla zahajuje na návrh jednoho z rodičů. Návrh musí být podán v písemném vyhotovení u soudu, v jehož obvodu má nezletilé dítě trvalé bydliště, a to na základě společné dohody rodičů, rozhodnutí soudu, případně jiných rozhodujících skutečností (§ 88 písm. c občanského soudního řádu). Jedná se tedy o místo, kde dítě žije s oběma rodiči anebo s jedním z nich. Pokud se rodiče nejsou schopni domluvit, je žádoucí, aby návrh na zahájení opatrovnického řízení směřoval k úpravě výchovy a výživy nezletilého dítěte nejen na dobu po rozvodu, ale také na dobu do rozvodu manželství.

Existuje však také možnost zahájit opatrovnické řízení tzv. bez návrhu, a to v případech, kdy spolu rodiče nezletilého dítěte dlouhodobě nežijí a nejsou schopni se dohodnout na úpravě jeho výchovy a výživy. Bez návrhu soud řízení zahájí např. na podnět orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Průchová, 2002, s. 10 – 11).

Dle autorky Hrušákové (2000, s. 26) lze opatrovnické řízení zahájit tzv. bez návrhu, tj. z úřední povinnosti, také v případech, kdy manželé podali pouze návrh na zahájení řízení o rozvod manželství, avšak nepodali návrh na úpravu poměrů k nezletilému dítěti na dobu po rozvodu manželství. V tomto případě tak může soud, který má rozvod manželů na starosti, zahájení samotného opatrovnického řízení iniciovat.

2.1.2 Průběh opatrovnického řízení

Průběh opatrovnického řízení bývá dvojitý. První nastane v případě, když se rodiče dokážou dohodnout. Jedná se o ideální stav, kdy rodiče uzavřou společnou dohodu o tom, který z rodičů bude dítě po rozvodu vychovávat a v jaké výši bude platit výživné ten z rodičů, který dítě ve své výchově mít nebude (Novák, Průchová, 2007, s. 59).

Dle autorky Průchové (2002, s. 12 – 15) by měla být shoda mezi rodiči patrná při samotném zahájení opatrovnického řízení. Již návrh na zahájení opatrovnického řízení by tak měl dohodu rodičů obsahovat. Jelikož není forma dohody zákonem předepsána, mohou ji rodiče uzavřít písemně nebo i ústně. Nezbytné však je, aby oba rodiče tuto dohodu v rámci svého účastnického výslechu před soudem potvrdili.

Ačkoliv se jedná o dohodu mezi rodiči, vyžaduje i přes to schválení soudu. Soud dohodu přezkoumá, zejména je-li v souladu se zájmy dítěte. Dohoda následným schválením soudu nabývá platnosti a není již proti ní možné podat odvolání.

S druhou situací se můžeme setkat v případech, kdy se rodiče nejsou schopni dohodnout a musí tak za ně rozhodnout soud. Ten při svém rozhodování bere v potaz zejména následující hlediska (§ 26 odst. 4 zákona o rodině):

- zájem dítěte daný jeho osobností, schopnostmi a vývojovými možnostmi, s ohledem na životní poměry rodičů;
- respekt k právu dítěte na péči od obou rodičů a udržování pravidelného kontaktu s nimi, respekt k právu rodiče, kterému nebude dítě do výchovy svěřeno, na pravidelné informace o dítěti;
- respekt k citovým vazbám a zázemí dítěte, k výchovným předpokladům a odpovědnosti rodiče, kterému bude dítě svěřeno do výchovy, respekt ke schopnosti rodiče dohodnout se na důležitých věcech, týkajících se dítěte s druhým rodičem, respekt ke stabilitě prostředí, v němž bude dítě vyrůstat, k emocionálním vazbám na prarodiče a sourozence a k finančnímu zabezpečení a bytovým poměrům.

Rozhodnutí soudu by tak mělo vždy směřovat k zabezpečení, co možná nejpříznivějších podmínek vedoucích ke zdárnému vývoji dítěte (Francová, Dvořáková Závodská, 2010, s. 12).

Dle autorky Černé (2001, s. 64) si pak soudce podle způsobu probíhajícího opatrovnického řízení vyžádá různé podklady pro své rozhodnutí. Jsou-li oba rodiče schopni dohodnout se na porozvodové úpravě poměrů nezletilého dítěte, vyžádá si soudce pouze zprávu od orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Orgán v této zprávě shrne zjištěné skutečnosti o životních poměrech dítěte. Tato zpráva není pro soud závazná a slouží pouze k orientaci v daném případě. Jestliže však mezi rodiči panuje v názorech na porozvodovém uspořádání shoda, soudu tato zpráva k rozhodnutí postačí.

V situaci, kdy rodiče nejsou schopni dohodnout se na úpravě poměrů k nezletilým dětem, si může soud vyžádat další svědectví např. učitele, lékaře či sousedů. Ve složitějších případech si potom soud může vyžádat posudek soudního znalce z oblasti psychologie či psychiatrie. Tento posudek vede k objasnění vzájemných vztahů a poměrů v rodině. Pokud ani znalecký posudek nebude soudu stačit, může se v neposlední řadě uchýlit k výsledku samotného nezletilého dítěte. Svědectví dalších osob, znalecký posudek či výslech nezletilého dítěte slouží jako důkazní prostředky, na jejichž základě soud následně rozhodne.

2.1.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Nezletilé dítě vždy v rámci opatrovnického řízení zastupuje orgán sociálně-právní ochrany dětí v roli tzv. kolizního opatrovníka (§ 37 odst. 2 zákona o rodině). Ten je dítěti ustanoven na základě rozhodnutí příslušného soudu, tedy soudu, v jehož obvodu má nezletilé dítě trvalé bydliště. Hlavním úkolem kolizního opatrovníka je především chránit dítě v průběhu opatrovnického řízení. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (§ 1 odst. 1) touto ochranou rozumí:

- ochrana přirozeného vývoje dítěte a jeho řádné výchovy;
- ochrana zájmů dítěte a jeho financí;
- působení směrem k obnovení narušených rodinných funkcí.

Opatrovnický soud musí vždy rodičům nezletilého dítěte doručit rozhodnutí o ustanovení konkrétního kolizního opatrovníka (Průchová, 2002, s. 11 – 16).

Kolizní opatrovník provede samostatné šetření formou návštěvy v rodině, v níž dítě žije. Zabývá se především životními podmínkami dítěte, jeho situací ve škole či vztahy k jeho okolí. Při své návštěvě provede také rozhovor s rodiči, dítětem, ale i jinými lidmi, kteří rodinu znají. Výstupem tohoto šetření je sdělení ve formě zprávy, kterou kolizní opatrovník zašle příslušnému soudu (Novák, Průchová, 2004, s. 45).

Zpráva, kterou kolizní opatrovník soudu zasílá, musí být vypracována do jednoho měsíce. Měla by obsahovat informace o rodinných poměrech, o prostředí, v němž dítě vyrůstá a o výchovných předpokladech obou rodičů. V závěru zprávy by mělo být uvedeno doporučení, kterému z rodičů je dobré dítě svěřit do výchovy a také jak často by se mělo stýkat s rodičem, jemuž do výchovy svěřeno nebude (Černá, 2001, s. 66).

2.1.4 Soudní znalec

Ve sporných případech, kdy není jasné, kterému z rodičů dítě do výchovy svěřit, si soud vyžádá jako podklad pro své rozhodnutí posudek soudního znalce. Znalcem v takovýchto případech obvykle bývá psycholog, popř. psychiatr. Konkrétního znalce soud vybere ze seznamu znalců vedeného u Krajského soudu a pro dané řízení jej ustanoví usnesením, kterým vyrozumí účastníky řízení. K osobě soudního znalce jsou účastníci řízení povinni se dostavit včas, pod pohrůžkou pokuty.

Soud znalci určí koho a v jaké lhůtě má vyšetřit (obvykle je tato lhůta stanovena na čtyři až osm týdnů), včetně počtu exemplářů vypracovaného znaleckého posudku, které soudu dodá. Dále soud znalci určí otázky, na něž by měl najít odpověď. Ve výjimečných případech soudce povolí rodičům nezletilého dítěte, aby také oni sami nebo prostřednictvím svých zástupců znalci otázky určili (Novák, Průchová, 2004, s. 47 – 49).

Dle autora Nováka (2000, s. 45) obvykle otázky znalce směřují do následujících oblastí:

- jaká je výchovná způsobilost rodičů a jaké jsou jejich osobnostní rysy;
- jaké jsou vzájemné vztahy mezi dětmi a rodiči a dětmi navzájem;
- zda jsou děti některým z rodičů negativně ovlivňovány proti druhému z nich;
- který z rodičů má lepší výchovné předpoklady;
- zda je nutné při úpravě výchovy většího počtu dětí přistoupit k jejich rozdělení mezi rodiče;
- jaké jsou další vztahy dětí k jejich okolí důležitých pro rozhodnutí ve věci.

Autorka Černá (2001, s. 64 – 65) uvádí, že forma posudku je sice dána tím, že znalec odpovídá na otázky soudu, samotný postup, který k získání informací vede, je však zcela ponechán na znalci. Ten tak může využít řadu testů a dotazníkových metod, které zejména děti ušetří od rozhovorů o bolestivých tématech. Výčet použitých metod je však dle autorů Nováka a Průchové (2004, s. 48) v posudku nutné uvést.

Znalec musí provádět odborná vyšetření a vypracovat znalecký posudek pravdivě. Dle § 346 odst. 1 trestního zákoníku totiž hrozí znalci, který podá nepravdivý, zkreslený či neúplný znalecký posudek, trest odnětí svobody či zákaz činnosti.

Proti osobě soudního znalce mohou účastníci řízení do osmi dnů od doručení usnesení podat námitky. K vyloučení soudního znalce z provádění odborného vyšetření a vypracování znaleckého posudku v konkrétním případě může dojít pro jeho poměr k projednávané věci, k jeho účastníkům či jejich zástupcům. Má-li tak některý z rodičů pochybnosti o osobě soudního znalce, může si sám vyžádat znalecký posudek od kteréhokoliv jiného znalce a následně jej soudu předložit. V takovémto případě však může protistrana považovat posudek za podjatý a předpokládat, že došlo k ovlivnění znalce. Proto je vhodnější ponechat výběr soudního znalce na rozhodnutí soudu (Novák, Průchová, 2004, s. 47 – 48).

2.1.5 Kritéria výchovných předpokladů rodičů

Jedním z nejdůležitějších úkolů pro pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí či soudního znalce je posoudit a následně poskytnout vyjádření k tomu, u kterého z rozvádějících se rodičů bude dítě lépe prospívat. Kritérií výchovných předpokladů rodičů je deset, některá z nich jsou více důležitá, jiná naopak méně a některá jsou pouze doplňková. Rodiče nezletilého dítěte v průběhu opatrovnického řízení zpravidla zdůrazňují pouze vybraná kritéria, a to zejména ta, která jim vyhovují. Existuje však velmi malá pravděpodobnost, že by jeden z rodičů splňoval všechna kritéria velmi dobře, zatímco druhý všechna špatně. Obvykle rodiče splňují určitá kritéria lépe a jiná naopak hůře. Aby tak soudce mohl, co možná nejlépe rozhodnout, musí znát váhu jednotlivých kritérií zhodnocenou příslušnými odborníky.

Kritéria pro posuzování kvality výchovných předpokladů rodičů nezletilého dítěte jsou následující:

1. Osobnost rodiče

Pro zdravý vývoj dítěte je nezbytně nutný vzor osobnosti rodiče. Výchovu dítěte by tak měl mít na starosti psychicky zdravější a vyzrálejší rodič. Pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí či soudní znalec (dále posuzovatel) tak pozoruje: zdali má rodič dostatečnou dávku lidské slušnosti, má-li alespoň částečně ucelený obraz o vnějším světě a dokáže-li se v něm orientovat, vidí-li realisticky své vlastní dítě, umí-li dávat i brát apod.

Osobnost rodiče je jedním z nejdůležitějších kritérií, neboť se prolíná i do čtyř následujících kritérií.

2. Vztah rodiče k dítěti

K normálnímu vývoji dítěte je zapotřebí pozitivní vztah neboli láska ze strany rodiče. Základním úkolem posuzovatele je rozpoznat lásku zdravou, která je zaměřena na rozvoj dítěte a jeho štěstí od lásky sobecké, deficitní, která je spíše zaměřena na uspokojování vlastních potřeb rodičů. K tomuto účelu hodnotí zejména: jak moc se rodič orientuje ve vnitřním světě dítěte, vidí-li realisticky klady i zápory dítěte, jak moc se účastní na péči o dítě (např. kdo dítěti čte pohádky, kdo s ním chodí do školky, školy či k lékaři, kdo s ním tráví prázdniny apod.), je-li rodič schopný dát dítěti najevo svou lásku atd. Při hodnocení tohoto kritéria bývají otcové často znevýhodněni, na což by měl soudce brát zřetel.

3. Charakter, morálka a struktura mravních norem rodičů

Aby u dítěte došlo k formování jeho charakteru, potřebuje k tomu dobrý vzor rodiče. Posuzovatel tak zjišťuje např.: dopustil-li se rodič nějakého přestupku či trestného činu, jak vysoká je jeho míra fluktuace v zaměstnání, jakým způsobem řeší konflikty, respektuje-li práva druhých osob apod.

4. Respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem

V zásadě by nikdy nemělo dojít k úplnému zpřetrhání citového pouta dítěte k druhému rodiči, čímž by došlo k narušení jeho základních životních jistot. Posuzovatel poměrně snadno rozezná, plánuje-li jeden z rodičů po rozvodu přerušit styk dítěte s druhým rodičem. Často se o tom dozví také od dalších zúčastněných osob. Skutečnost, že rodič takto smýšlí, je závažným předpokladem snižujícím kvalitu jeho výchovných předpokladů.

5. Vztah dítěte k rodiči

Dítě pro svůj zdravý vývoj potřebuje přítomnost dospělé osoby, tedy rodiče, ke kterému si utváří pevný a trvalý vztah. K zhodnocení tohoto kritéria posuzovatel zjišťuje: kterého z rodičů má dítě více rádo a kterého více akceptuje, případně ze strany rodičů jak umí uspokojovat dětské potřeby.

6. Vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role a identity

Vhodný vzor je nezbytný k uspokojivému osvojení společenské role a sexuální identity dítěte. Posuzovatelé uvádějí, že dítě se přizpůsobuje životu s jedním rodičem lépe, pokud je tento rodič stejného pohlaví.

7. Úroveň vzdělání a inteligence rodiče

Dítě v jeho rozumovém vývoji více stimuluje rodič, který má vyšší inteligenci a vzdělání. Tento rodič dítěti také předává více zkušeností a poznatků. Posuzovatelé se zaměřují na: dosažené vzdělání rodičů, zdali se rodiče účastní na literárním, výtvarném či hudebním umění, případně zdali se nějakým způsobem zapojují do vědecké činnosti. K měření úrovně inteligence pak mohou posuzovatelé užívat inteligenční testy.

8. Šíře rodinného zázemí

Pro všestranný rozvoj dítěte je příznivější širší rodinné zázemí. V tomto případě posuzovatelé hodnotí: kvalitu vztahu dítěte k jednotlivým příbuzným, jak často se vídají či jak daleko od sebe bydlí. Významnou roli zde také hrají nemovitosti blízkých příbuzných (chaty, chalupy), kde by případně rodič mohl s dítětem trávit víkendy či prázdniny.

9. Kontinuita prostředí pro dítě

Pro dítě mají velmi významnou roli také vztahy s dalšími důležitými osobami a sepětí s prostředím, na které si zvyklo. Toto kritérium zohledňuje kromě dalších příbuzných také kamarády dítěte, jeho učitele, sousedy či domácí zvířata. V oblasti prostředí potom dům či byt, v němž dítě žije, školu, hřiště, klubovnu aj. Adaptovat se na nové prostředí může být pro dítě velmi těžké. Má-li však dítě na současné prostředí traumatické vzpomínky, může být změna prostředí pro dítě žádoucí.

10. Socioekonomický status

Rodič, který má více finančních prostředků, může pro dítě zajistit lepší podmínky pro život. Posuzovatelé hodnotí dostupnost finančních prostředků, které má rodič k dispozici. Z hodnocení vyplývá, že dostatek finančních prostředků zajišťuje nejen lepší životní úroveň, ale také zdravější životní styl.

Všech deset kritérií je uspořádáno podle své důležitosti, tedy od nejdůležitějšího po méně důležité, ne však zanedbatelné kritérium. Na základě zjištěných dat pak musí posuzovatel rozhodnout, který z rodičů daná kritéria splňuje lépe (Bakalář, 2006, s. 15 – 25).

Dle autorky Černé (2001, s. 69) však nelze žádné z výše uvedených kritérií hodnotit samostatně. Usuzovat na výchovné předpoklady rodičů tak lze pouze na základě sumy všech zjištěných skutečností.

2.1.6 Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem

Pokud má soudce pochybnosti o tom, co mu v rámci opatrovnického řízení účastníci tohoto řízení, pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí či soudní znalec sdělili, může k výsledku předvolat také nezletilé dítě. Soudci tak nečiní příliš často, jelikož se dají u dítěte

očekávat spíše nepříjemné zážitky. Neplatí to však pokaždé, a proto lze k tomuto kroku přistoupit, avšak zásadně vždy po komplexním zvážení všech okolností případu.

Zákon o rodině (§ 31 odst. 3.) k tomu uvádí: „*Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.*“

Samotný výslech nezletilého dítěte je pak upraven občanským soudním řádem (§ 100 odst. 4), který říká: „*v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci.*“ Tento názor může soudce zjistit i bez přítomnosti všech ostatních účastníků řízení, tedy i rodičů, což je deklarováno v ustanovení § 8 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Výslech nezletilého dítěte má svá specifika zejména z důvodu věku dítěte. U dětí mladších provádí soudce výslech zpravidla bez taláru a za přítomnosti psychologa. Naopak výslech dětí starších, jejichž věk je blízký zletilosti, se od výslechu ostatních účastníků řízení obvykle žádným způsobem neliší. Specifikem výslechu nezletilého je také skutečnost, že dítě nepodléhá sankcím za své chování u výslechu.

Při výslechu nezletilého dítěte před soudem, by měl mít každý soudce vždy na paměti, že dítě:

- a) je citově, rozumově či morálně nezralé;
- b) závislé na osobě dospělého;
- c) může být jedním z rodičů korumpováno, citově vydíráno, případně programováno.

Proto je důležité se ptát, nakolik je to, co dítě chce či řekne, pro soudce závazné (Bakalář, Novák, 2008, s. 7 – 11).

Autoři Novák a Průchová (2004, s. 54 – 55) k tomu uvádí, že dítě je zejména v útlém věku velmi snadno ovlivnitelné a tvárné. Této skutečnosti si rodiče poměrně často bývají vědomi, aniž by k tomu potřebovali znalosti z oblasti psychologie. Při výslechu nezletilého se tak soudce vlastní názor dítěte obvykle nedozví. Existují však i případy, kdy dítě v důsledku napětí mezi oběma rodiči odmítne projevit svůj názor a svým celkovým sdělením před soudcem nedá sebemenším způsobem najevo, že by jednoho z rodičů upřednostňovalo. U dětí starších se pak soud k jejich názoru obvykle vždy přikloní.

Dle autora Warshaka (1996, s. 195 – 196) je však nevhodné zjišťovat názor dítěte na porozvodové uspořádání. I v případech, kdy dítě spontánně vyjadřuje své preference

k jednomu z rodičů, by mu mělo být jasné, že o jeho další výchově rozhodnou rodiče nebo soudce. Důvodem je zejména skutečnost, že dítě má v takovéto situaci velmi často pocity viny, protože upřednostňuje pouze jednoho rodiče. Zbavíme-li tak dítě zodpovědnosti za rozhodnutí o svěření do výchovy, tento pocit viny zmírníme.

Podle mého mínění by názor dítěte měl být zjišťován pouze v případech, kdy to psychické rozpoložení dítěte dovolí. Pokud je totiž dítě rozvodem rodičů nadměrně stresováno, nemělo by být dle mého názoru vystavováno dalšímu nepříjemnému zážitku. Jestliže však dítě rozvod rodičů relativně dobře zvládá, neshledávám na vyjádření vlastního názoru dítěte nic špatného.

Co se týče věku dítěte, myslím si, že děti starší a rozumově vyspělejší by svůj názor před opatrovnickým soudem měli vyjádřit vždy.

2.1.7 Rozhodnutí opatrovnického soudu a odvolání proti němu

Opatrovnický soud rozhoduje vždy formou rozsudku, a to jak v případě schválení dohody rodičů o úpravě poměrů k nezletilému dítěti, tak v případě nedohody, kdy za rodiče musí rozhodnout soud. Proti rozhodnutí soudu, na rozdíl od schválení dohody manželů soudcem, však může být podáno odvolání. Odvolání se podává v písemné podobě u příslušného krajského soudu a musí v něm být uvedeny důvody, v čem ten z manželů, který jej podal, shledává nesprávnost rozhodnutí soudu a jak navrhuje, aby bylo znovu rozhodnuto.

Řízení před odvolacím soudem se v zásadě od řízení před opatrovnickým soudem nijak neliší. Jediným rozdílem je, že již nerozhoduje pouze jeden soudce, avšak tříčlenný senát. Z důvodu toho, že rozhodnutí soudu o výchově a výživě nezletilého na dobu po rozvodu musí vždy vycházet z aktuálního stavu, tedy v době, kdy je o něm rozhodováno, má také odvolací soud povinnost zjišťovat všechny důležité změny, ke kterým v souvislosti s nezletilým došlo od okamžiku, kdy bylo odvolání podáno. Pokud by muselo znovu probíhat rozsáhlejší dokazování, vrátí odvolací soud celou věc soudu, který již ve věci rozhodl a uloží mu, aby důkazy doplnil a poté vydal nové rozhodnutí. Jestliže však odvolací soud shledá rozhodnutí opatrovnického soudu jako správné a tudíž jej potvrdí, případně po doplněném a ne moc rozsáhlém dokazování ve věci sám rozhodne, jedná se o rozhodnutí konečné, proti kterému již nelze podat žádný řádný ani mimořádný opravný prostředek (nelze se již tedy proti němu odvolat ani dovolat).

Je však nezbytné si uvědomit, že konečné rozhodnutí soudu nezakládá neměnnost rozhodnutí o výchově a výživě nezletilého dítěte. Změní-li se totiž okolnosti, které mají zásadní dopad na výchovu a výživu nezletilého, pak může být podán nový návrh na úpravu jeho poměrů a soud tak může znovu rozhodnout (Novák, Průchová, 2004, s. 57 – 59).

Dle autorky Hrušákové (2000, s. 26) je mimo jiné důležitý také fakt, že rozhodnutí opatrovnického soudu sice po uplynutí lhůty na podání odvolání nabude právní moci, jeho účinky však mohou nastat teprve právní mocí rozsudku o rozvodu manželství.

2.2 Mediace

Základním posláním rozvodové mediace je spolupráce rozvádějících se rodičů s mediátorem ve snaze nalézt optimální řešení porozvodového uspořádání, tedy vyřešit otázky týkající se úpravy výchovy a výživy nezletilého dítěte na dobu po rozvodu včetně styku dítěte s rodičem, který jej nebude mít ve své péči, bytové a majetkové záležitosti dítěte apod. Rodiče si prostřednictvím mediace ujasní nejen potřeby svých dětí, ale také potřeby své vlastní a získají přehled o právních náležitostech rodinných vztahů. Za pomoci mediátora se také mohou dohodnout na konkrétním řešení úpravy poměrů k nezletilému dítěti na dobu po rozvodu, které jsou základem pro dohodu předkládanou ke schválení opatrovnickému soudu (Jusanová, Kubicová, 2006, s. 99 – 100).

Autor Novák (2000, s. 80) k problematice týkající se rozvodové mediace uvádí, že jde o alternativní řešení sporů mezi rodiči směřující k vzájemné dohodě. Jejím úkolem je neplýtvat zbytečně energií rodičů ve zdoluhavých soudních sporech, které v konečném důsledku nemají vítězů ani poražených. Cílem mediace je dohoda rodičů, která usnadní život po rozvodu nejen jim, ale také dětem. Navíc opravdu úspěšná mediace může vyjasnit naprostou většinu opatrovnických sporů, které se týkají zejména svěřením dítěte do výchovy rodiče, placení výživného či styku dítěte s odcházejícím rodičem.

Dle autorů Everetta a Everettové (2010, s. 110) mediace není terapie, která se zaměřuje na vnitřní pocity a prožitky, ani se žádným způsobem nesnaží uzdravit a posílit vztah mezi účastníky. Není ani smířčím řízením, ve kterém by se obě strany zavázaly dodržovat určitá pravidla. Mediace poskytuje zúčastněným prostor pro spolupráci tak, aby byli schopni dohodnout se na vzájemně vyhovujících cílech a je nejlepším a nejvhodnějším alternativou, jak dokončit celý rozvodový proces.

2.2.1 Mediátor

Mediátor je neutrální osobou, která zásadně nestraní žádnému z účastníků konfliktu. Jeho nejdůležitějším posláním je podněcovat obě strany k hledání smířčího řešení. Pomáhá formulovat kompromisy přijatelné pro obě strany. Snaží se objasnit, oč oběma stranám jde a změnit tak často mylné představy o vzájemném hlubokém nepřátelství.

Role mediátora je pro dosažení shody mezi rodiči nenahraditelná. Pokud se totiž pokoušejí dohodnout jedinci v partnerské krizi sami, obvykle se velmi záhy pohádají. Mediátorem může být psycholog, ale i právník, který ovšem zvládne požadavky na tuto roli, tedy nezastupuje a nehájí pouze jednoho rodiče, nevyhrocuje rozpory mezi rodiči a snaží se nalézt přijatelný kompromis. S určitou nadsázkou se tak dá říci, že mediátor je ve sporu zastáncem obou stran (Novák, 2000, s. 80 – 83).

Dle autora Warshaka (1996, s. 184 – 185) se mediátor snaží pomoci rodičům vyřešit jejich spor mírotvorným a kooperativním způsobem. Těžiště jeho práce spočívá v usnadňování komunikace a udržování pozornosti na současných problémech, čímž zabraňuje, aby diskuze mezi rodiči sklouzla k sérii obviňování, kritik a urážek. Podle potřeby se také snaží připomínat rodičům výhody přátelského řešení problémů. Vystupuje jako obhájce dětí a za každých okolností se snaží udržet zájem dětí v centru rodičovských úvah a řešení. Může rodičům navrhnout různé alternativní plány a usiluje o to, aby jim pomohl nalézt vzájemně přijatelné řešení, při kterém by ani jeden z nich nezůstal tzv. „poraženým“.

2.2.2 Průběh mediace

Mediace ve většině případů probíhá formou sezení. Mediátor obvykle požaduje, aby se na první sezení dostavili oba partneři společně. Na tomto sezení mediátor stanoví pravidla a seznámí zúčastněné s průběhem mediace. Poté se účastníků zeptá, s čím přicházejí a co užitečného od jejich setkání očekávají. Jakmile se dohodnou, o čem budou jednat, mediace započne.

Mediátor je odborníkem na proces mediace a je zodpovědný za jeho průběh. V žádném případě nenavrhuje dohody či řešení problémů. Klienti sami jsou zodpovědní za výsledek jednání, tedy za obsah dohody.

Sezení jsou obvykle tříhodinová a po každém z nich účastníci sepíší dílčí dohodu. Finální dohoda, která řeší konkrétní problémy spojené s rozvodem, vzniká většinou po pěti až šesti

mediačních sezeních. Manželé mohou tuto dohodu konzultovat s právníkem. Právníka také následně požádají, aby jejich mediační smlouvu prosadil u soudu.

Někdy se mediátor může s některým z partnerů sejít ještě před samotnou mediací. K tomuto kroku však mediátor přistupuje zejména z důvodu objasnění funkce mediátora a vlastního procesu mediace (Everett, Everettová, 2010, s. 112 – 117).

2.2.3 Výhody mediace

Autoři Everett a Everettová (2010, s. 109 – 110) uvádí výhody rozvodové mediace, které jsou následující:

- rodiče mohou svobodně vyjadřovat vlastní názory, postoje a přání ohledně svých potřeb a dětí;
- rodiče jsou schopni si vzájemně naslouchat;
- rodiče mohou diskutovat o tom, co je pro jejich děti nejvhodnější;
- mediátor povzbuzuje, vede, zprostředkovává a usnadňuje komunikaci mezi rodiči takovým způsobem, aby byly schopni společně jednat;
- mediátor uklidňuje emocionálně vypjaté situace a snaží se u rodičů dosáhnout vzájemného souhlasu v určitých záležitostech;
- mediátor vede jednání tak, aby bylo produktivní a nekončilo na tzv. „mrtvém bodě“;
- mediátor nabízí různé přístupy k dosažení vzájemné shody a nová hlediska pro řešení daných problémů;
- mediátor udržuje vyrovnanou komunikaci a vyjednávání tak, aby se žádný zúčastněný necítil v nevýhodě;
- mediátor seznamuje starší děti (zpravidla v adolescentním věku) s výsledky mediace a umožní jim klást otázky;
- mediace je levnější variantou než klasický soudní spor;
- mediace umožní dosáhnout dohody mnohem dříve než soudní spor;
- mediovanou smlouvu lze před podpisem předložit právníkovi.

Autor Warshak (1996, s. 188) výhodu mediace shledává také v tom, že posiluje sebeúctu účastníků. U rodičů se objevuje obnovená důvěra ve schopnost vzájemné spolupráce. Vyřeší-li tak svůj spor kultivovaně, důstojně a s respektem, jejich sebeúcta vzroste. Výhodou mediace ve srovnání s běžným soudním systémem je dále skutečnost, že jejím výsledkem

je dohoda uzavřená mezi účastníky. Jelikož tato dohoda vzniká na základě vlastních rozhodnutí účastníků, ne z vůle cizí autority, je mnohem pravděpodobnější, že ji budou dodržovat. V neposlední řadě je velmi přitažlivým aspektem mediace také fakt, že umožňuje oddělit rodinné záležitosti od státu v oblasti, kde je intervence úředníků zbytečná a kde spíše brzdí snahu rodiny vyrovnat se s rozvodem.

Mediace rodičům pomáhá vyhnout se pocitu bezmoci, který velmi často prožívají, jsou-li zákonem nuceni dodržovat konkrétní rozhodnutí. Ušetří jim také zážitek ponížení, který je zpravidla čeká, musí-li vyšší autorita zasáhnout do jejich osobního konfliktu a musí-li své soukromé záležitosti řešit na veřejném soudním jednání. Nakonec jim mediace pomůže vyhnout se vystupňování nepřátelství, ke kterému v soudních sporech zpravidla dochází. I proto je mediace prospěšná a měla by být primárním prostředkem řešení sporů tohoto druhu (Warshak, 1996, s. 187 – 188).

Dle mého názoru je mediace značně opomíjeným způsobem řešení problémů a sporů, ačkoliv je její přínos patrný. Zejména pak při řešení rozvodových sporů je její výhoda nezpochybnitelná. Nejen, že pomáhá rozcházejícím se partnerům nalézt shodu na porozvodovém uspořádání, ale také pomáhá rodičům ujasnit si potřeby svých dětí, o které v rozvodovém řízení jde především. Pokud tak rozvod absolvují rodiče s nezletilými dětmi, měli by dle mého mínění vždy možnost mediace zvážit.

3 Po rozvodu

Pokud jsou rodiče v rámci opatrovnického řízení schopni dohodnout se na další péči o dítě, začínají svůj život po rozvodu manželství s obrovskou výhodou a stejně tak i jejich děti. Je totiž velmi pravděpodobné, že se při rozhodování o dětech budou vzájemně podporovat a budou i nadále spolupracovat. Naopak nejsou-li rodiče schopni shody a svěření dítěte do výchovy je výsledkem soudní pře, je pravděpodobné, že jejich spolupráce po rozvodu manželství nebude až tak ideální. Musí však mít vždy na mysli, že tím utrpí zejména jejich děti (Warshak, 1996, s. 173 – 174).

3.1 Výchova

Zákon o rodině uvádí několik možností, jak lze nezletilé dítě po rozvodu rodičů vychovávat. Jedná se o: výhradní výchovu jednoho rodiče, střídavou výchovu obou rodičů či společnou výchovu, realizovanou oběma rodiči společně (Novák, Průchová, 2007, s. 59).

3.1.1 Výhradní výchova

V praxi se nejčastěji můžeme setkat s případy, kdy je dítě svěřeno do výhradní výchovy jednoho z rodičů. Na tomto druhu výchovy se rodiče mohou vzájemně dohodnout nebo za ně, v případě neshody, rozhodne příslušný soud (Novák, Průchová, 2007, s. 59).

Do výhradní výchovy bývá dítě svěřeno zpravidla matce. Soud totiž vychází z předpokladu, že matka je vždy schopna se o dítě postarat, pokud není prokázán opak, zatímco otec musí svou schopnost postarat se o dítě u soudu vždy dokazovat (Hrušáková, 2003, s. 50).

Dle autorky Černé (2001, s. 37) jsou děti z rozvedených rodin v 90 % svěřovány do výhradní péče matky, zbytek pak do péče otců či jiných příbuzných. Otcí jsou děti svěřovány pouze za předpokladu, že je matka nepřítomna, nejeví o děti zájem nebo není schopna se o ně postarat. Z toho vyplývá, že pokud jsou oba rodiče stejně kvalitní, mají stejný citový vztah k dítěti, stejné ekonomické a sociální zázemí, stejné výchovné předpoklady apod., jsou děti ve většině případů svěřovány do výhradní výchovy matky, často i pokud otec vychází ze srovnání o něco lépe.

Autor Warshak (1996, s. 114) však nevidí žádný důvod k tomu, aby byli otcové diskriminováni ve sporech o svěřeni dětí do výhradní péče. Dle jeho názoru má přítomnost otce pro psychický vývoj dítěte obrovský přínos, přičemž jeho nepřítomnost může na dítěti zanechat určité škodlivé následky. Navíc je dle jeho výzkumu jasné, že otcové jsou schopni zvládnout veškeré povinnosti rodiny s jedním rodičem a děti v těchto rodinách jsou na tom úplně stejně jako děti v rodinách s výhradní péčí matky.

Ten z rodičů, jemuž nebude dítě do výchovy svěřeno, má právo, aby dostával pravidelné informace o dítěti. Jedná se zejména o případy, kdy je tento rodič dlouhodobě vzdálen od dítěte a nemůže se tak s ním osobně stýkat (např. rodič, který je pracovně v zahraničí nebo ve výkonu trestu odnětí svobody). Nejde však pouze o informace týkající se podstatných rozhodnutí o dítěti, ale také o informace týkající se školního prospěchu, zdravotního stavu či oblasti zájmů dítěte. Pokud spolu budou rodiče alespoň trochu vycházet, je pravděpodobné, že si tyto informace budou poskytovat bez problému, ostatním může tuto povinnost soud uložit rozsudkem (Hrušáková, 2003, s. 51).

Rodič, který nebude mít dítě ve své výchově, by si měl také uvědomit, že tímto rozhodnutím nebudou žádným způsobem omezena jeho rodičovská práva a povinnosti. I nadále tak bude mít veškerá práva vztahující se k dítěti, která měl až do doby rozhodnutí soudu a bude tak moci spolurozhodovat o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti (Novák, Průchová, 2007, s. 59).

Kromě svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů může také soud (dle § 45 a 46 zákona o rodině) rozhodnout o svěřeni nezletilého do výchovy např. prarodičům či jiným osobám nebo u něj může nařídit ústavní výchovu (Hrušáková, 2003, s. 50).

3.1.2 Střídavá a společná výchova

Zákon o rodině (§ 26 odst. 2) uvádí, že v případech, kdy jsou oba rodiče způsobilí k výchově dítěte a v případech, kdy mají o výchovu dítěte zájem, může soud nezletilce svěřit do střídavé, případně společné výchovy obou rodičů. Takovéto rozhodnutí soud vydá, je-li v zájmu dítěte a budou-li tak lépe uspokojeny jeho potřeby. Aby však toto řešení bylo v zájmu nezletilého dítěte, musí se střídavou či společnou výchovou oba rodiče souhlasit. To znamená, že soud o výchově nerozhodne, ale že pouze schválí dohodu rodičů (Hrušáková, 2003, s. 53).

Střídavá výchova znamená, že dle soudem schválené dohody rodičů je dítě po určitou dobu svěřeno do výchovy matky a následně je po stejnou dobu svěřeno do výchovy otce. V praxi převládá model, kdy se dítě u rodičů střídá po jednom měsíci. Zákon však neuvádí, v jakých intervalech by se rodiče měli ve výchově střídát, proto se mohou rodiče dohodnout na střídavé výchově v časovém úseku kratším nebo naopak delším (Hrušáková, 2003, s. 54).

Autorky Francová a Dvořáková Závodská (2010, s. 16) tvrdí, že v současnosti je čím dál více využívána doba pro střídání dítěte mezi oběma rodiči v délce jednoho týdne. V případě velmi malých dětí pak autorky doporučují, aby ke střídání docházelo po třech dnech, jelikož pak tolik netrpí odloučením od druhého rodiče. Výjimečné však není, aby ke střídání docházelo v časovém intervalu čtrnácti dnů a více.

Smyslem střídavé výchovy je zachovat dítěti pravidelný kontakt jak s otcem, tak i s matkou. K její realizaci však může dojít pouze za předpokladu, že jsou si bydliště rodičů blízká a dítě tak má možnost docházet do stále stejné školy a má možnost i nadále pokračovat ve stejných mimoškolních aktivitách.

Dalším výrazným předpokladem střídavé výchovy je schopnost domluvy mezi rodiči. Rodiče se musí dokázat domluvit nejen na základních věcech, ale i na zdánlivých maličkostech. Řadíme sem úřední záležitosti typu: kde bude mít dítě trvalé bydliště, který z rodičů bude moci na dítě nárokovat snížení daňového základu při výpočtu daně z příjmu fyzických osob, kterého dětského lékaře bude dítě navštěvovat apod. Shodu musí rodiče nalézt dále v oblasti financování dítěte. Sem řadíme nejen běžné výdaje na dítě, ale také výdaje jednorázového typu jako např. poplatky spojené se zájmovými kroužky dítěte, sportovní výbava, finance spojené se školními výlety a exkurzemi apod. Domluvit se v neposlední řadě musí také na otázkách týkajících se každodenního života dítěte jako např., u kterého rodiče bude mít dítě své oblečení, jak si budou oblečení dítěte rodiče předávat, zda bude vyprané či nevyprané aj. Je patrné, že nalézt shodu ve všech výše uvedených oblastech nebude pro rodiče lehký úkol. Aby však mohlo dojít k realizaci střídavé výchovy je splnění tohoto úkolu pro rodiče zcela zásadní (Novák, Průchová, 2007, s. 67 – 68).

Dle autorek Francové a Dvořákové Závodské (2010, s. 20) není střídavá výchova jednoduchou záležitostí. Pokud tak rodiče dítěte nedokážou spolupracovat na velmi vysoké úrovni, je zejména pro dítě nevhodným řešením.

Navíc dle autorky Hrušákové (2003, s. 55) si je třeba také uvědomit skutečnost, že střídavá výchova, nemusí být pro každé dítě tím pravým řešením. Existují totiž děti zvýšeně úzkostlivé či neurotické, u kterých může tento způsob výchovy i přes veškerou dobrou vůli rodičů napáchat obrovské škody na jejich psychice.

Výhody a nevýhody střídavé výchovy

Střídavá výchova má své výhody i nevýhody. Mezi výhody střídavé péče lze především v dvoukariérových manželstvích zařadit skutečnost, že umožňuje optimálně rozložit čas. Tedy v případě střídání dítěte u rodičů po jednom týdnu může rodič jeden týden věnovat dítěti a následující pak převážně práci, vlastním koníčkům či setkávání s přáteli. Rodič si také může v tomto týdnu od povinností spojených s péčí o dítě „odpočinout“, což předchází tzv. rodičovské vyhaslosti. Týden „bez dítěte“ v neposlední řadě umožňuje rodiči se na povinnosti spojené s péčí o dítě další týden znovu těšit (Novák, Průchová, 2007, s. 70).

Dle autorky Černé (2001, s. 40) spočívá výhoda střídavé výchovy také v tom, že si dítě udrží oba rodiče. Ti jsou totiž neustále přítomni v jeho životě a může se na ně v případě problémů kdykoliv obrátit. Může se od nich neustále učit a oba jsou mu i nadále k dispozici při zdolávání těžkých životních úkolů.

Kritika střídavé výchovy je pak spatřována ve skutečnosti, že dítě potřebuje pro svůj vývoj stálé prostředí. Časté změny prostředí jsou pro dítě velmi stresující. Dítě absolvující střídavou výchovu rodičů je v neustále nejistotě, čím je a kam vlastně patří. V neposlední řadě pak tento způsob výchovy dítěti znemožní navázat bezpečný vztah alespoň k jednomu z rodičů (Černá, 2001, s. 41).

Autoři Novák a Průchová (2007, s. 69) dále uvádějí nevýhody střídavé výchovy pro toho rodiče, který chce mít dítě pouze pod svou kontrolou a který druhému rodiči nedůvěřuje. Tyto nevýhody jsou dle výše uvedených autorů evidentní, tedy, že se tento rodič bude na výchovném vedení pouze podílet a nebude mít hlavní slovo. Neméně závažná je pro takového rodiče také skutečnost, že druhý rodič z jeho života nezmizí a naopak v něm i nadále zůstane.

Společná výchova je poslední možností, jak mohou rodiče své děti po rozvodu vychovávat. Existují dva druhy společné výchovy, a to společná výchova podle zákona a společná výchova fyzická. Společná výchova ze zákona znamená, že oba rodiče mají právo činit rozhodnutí, týkajících se jejich dětí, a to v různých oblastech jejich života, např. v oblasti léčení, vzdělávání či účasti na náboženských aktivitách. Na základě společné výchovy dle zákona tak mají oba rodiče právní odpovědnost za aktivity svých dětí. Toto uspořádání však může, ale nemusí zahrnovat společnou výchovu fyzickou.

Společná výchova fyzická znamená, že dítě se vyskytuje v domě každého rodiče v poměru jedna ku jedné, tedy rovnoměrněji, než by tomu bylo v případě výhradní péče. Rodiče,

kteří vykonávají společnou výchovu fyzickou, zpravidla vykonávají také společnou výchovu podle zákona (Warshak, 1996, s. 148 – 149).

Takto je dle autorky Hrušákové (2003, s. 54) společná výchova pojímána v západoevropských zemích a USA. V České republice došlo určitým způsobem k nepochopení této právní úpravy. V našem pojetí zákona, tak společná výchova znamená, že poměry dítěte nejsou na dobu po rozvodu manželství rodičů upraveny, tedy ve vztahu k dítěti jakoby k rozvodu rodičů nedošlo.

Společná výchova v našich podmínkách odpovídá společnému soužití rodičů po rozvodu jejich manželství, případně společnému soužití rodičů nesezdaných. Základním předpokladem společné výchovy je dobrovolné, popř. bytovou či finanční situací vyvolané bydlení v jednom bytě či domě. I když spolu rodiče již nevedou společnou domácnost, musí v případě tohoto způsobu výchovy společně o potomka pečovat. Společná rozhodnutí tak musí činit nejen v oblasti svého výchovného působení, ale také v oblasti materiálního zabezpečení jeho osobních potřeb. Pro svá specifika je však tato forma výchova využívána pouze ojediněle (Novák, Průchová, 2007, s. 68).

Jedním z hlavních argumentů zastánců společné výchovy je skutečnost, že rozvedení manželé v mnoha případech zůstávají i po rozvodu v jednom bytě či domě. Jsou-li navíc schopni společně rozhodovat o výchově a výživě nezletilého dítěte, není potřebné, aby bylo rozhodnuto o jeho svěření do výchovy pouze jednomu z nich. Otázkou však zůstává, jak dlouhé může mít toto uspořádání trvání, je-li výsledkem rozvodu manželství (Hrušáková, 200, s. 28).

Dle autorek Francové a Dvořákové Závodské (2010, s. 21) rodiče často ke společné výchově přistupují v případech, kdy nezletilé dítě v brzké době nabude zletilosti (tedy dovrší věku osmnácti let), rodiče stále nemají vyřešenou bytovou situaci a hlavně se nechtějí o výchovu dítěte na tak krátkou dobu (do jeho zletilosti) soudit.

3.2 Výživné

Na výživném se rodiče mohou dohodnout, pokud se tak však nestane, rozhodne za ně soud. Platit výživné je na základě rozhodnutí soudu povinen ten z rodičů, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy. Výši výživného soud určí, jakmile zjistí, jak vysoké jsou příjmy rodičů. Rodiče jsou povinni před soudem své veškeré příjmy prokázat a jsou také povinni předložit

potřebné doklady vypovídající o jejich majetkových poměrech (Francová, Dvořáková Závodská, 2010, s. 22).

Stanovení rozsahu vyživovací povinnosti je založena na obecných kritériích a volné úvaze soudu. To umožňuje, aby v každém jednotlivém případě mohl soud přihlédnout k okolnostem týkajících se konkrétního rodiče a konkrétního dítěte. Dle zákona o rodině (§ 96 odst. 1) tak musí soud přihlédnout na jedné straně k odůvodněným potřebám dítěte a na druhé straně ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům rodiče, který musí vyživovací povinnost plnit.

Mezi odůvodněné potřeby dítěte řadíme vše, co je nutné pro kulturní život člověka. Výživné tak nelze omezit pouze na potřeby spojené se stravováním a oblékáním dítěte, ale slouží i na kulturní, sportovní, rekreační či jiné účely (Hrušáková, 2003, s. 59 – 66).

Dle autorů Nováka a Průchové (2004, s. 84 – 85) odůvodněné potřeby dítěte zahrnují zejména finanční náklady spojené s povinnou školní docházkou, zájmovými kroužky, tábory, školními výlety či jinými pobyty, náklady určené na úhradu zdravotnických potřeb dítěte aj.

Při zjišťování odůvodněných potřeb dítěte soud bere v úvahu zejména věk dítěte. Jiné potřeby bude totiž mít dítě kojeneckého věku a jiné naopak dítě staršího školního věku. Přihlédnout by soud měl také ke schopnostem dítěte. Pokud bude mít dítě např. hudební nadání, je třeba přihlédnout i k finančním nákladům spojeným s pořízením hudebního nástroje. V neposlední řadě pak soud musí přihlédnout ke zdravotnímu stavu dítěte.

U schopností, možností a majetkových poměrů povinného rodiče soud vychází z následujícího: schopnosti jsou dány rodiči subjektivně, možnosti jsou mu dány objektivně. V rámci možností musí soud zohlednit také věk rodiče, jeho zdravotní stav, vzdělání, manuální zručnost, pracovní návyky a zkušenosti, flexibilitu a adaptabilitu, sociální zralost či nezralost apod. Otázku majetkových poměrů soud zjišťuje v případě, nemá-li rodič žádný zjistitelný příjem, a i přes to oplývá značným majetkem.

V případě zjišťování schopností, možností a majetkových poměrů vychází soud z průměrného měsíčního příjmu povinného rodiče za předcházejících šest až dvanáct měsíců. Soud tak činí na základě přehledu o všech vyplacených částkách (mzdy, odměny, prémie atd.), které rodič od svého zaměstnavatele obdržel. Tento přehled musí být soudu na jeho vyzvání předložen.

Kromě výše uvedených hledisek musí soud dle zákona o rodině (§ 85 odst. 3) přihlédnout k tomu, který rodič se o dítě osobně stará a v případech, kdy spolu rodiče i nadále žijí, přihlédne též k péči o společnou domácnost. Vyživovací povinnost lze totiž plnit nejen v penězích či naturáliích, ale také výkonem osobní péče o nezletilého.

Soud po zvážení všech výše uvedených hledisek stanoví výši výživného v konkrétních finančních částkách. Výživné je povinen rodič platit pravidelně měsíčně vždy k rukám rodiče, který má dítě ve své výchově (Hrušáková, 2003, s. 59 – 67).

3.2.1 Změna a zánik vyživovací povinnosti

Změní-li se poměry na straně dítěte nebo na straně povinného rodiče, může být rozhodnutím soudu výše výživného zvýšena nebo naopak snížena (§ 99 odst. 1 zákona o rodině).

Soud může také povinnému rodiči určit výživné již pro dobu před rozvodem. Lze tak učinit na základě zákona o rodině (§ 98 odst. 1) pro dobu od zahájení soudního řízení nebo až tři léta nazpět. K tomuto řešení soud přistoupí zejména za situace, kdy rodič na dítě nepřispíval již za doby trvání manželství nebo v případě přetrvávajících sporů rodičů ohledně výše výživného (Hrušáková, 2003, s. 59 – 60).

Konkrétní věkovou hranici pro zánik vyživovací povinnosti zákon nestanovuje. Nabytí zletilosti dítěte tak nemá na placení výživného žádný vliv. Dle § 85 odst. 1 zákona o rodině vyživovací povinnost rodičů trvá do doby, než je dítě samo schopno se živit. Pokud tak dítě studuje, je rodič povinen výživné platit. Jakmile však dítě studium ukončí a najde si zaměstnání, vyživovací povinnost rodiče zanikne (Hrušáková, 2003, s. 59 – 60).

Dle autorů Nováka a Průchové (2004, s. 88) dochází k zániku vyživovací povinnosti také v případě, dojde-li k osvojení dítěte (§ 72 odst. 1 zákona o rodině) např. partnerem rodiče, s nímž dítě žije ve společné domácnosti. K tomuto rozhodnutí je však vždy potřebný souhlas druhého rodiče. V případě, že druhý rodič souhlas k osvojení dítěte dá, jeho vyživovací povinnost zanikne, a to dnem právní moci rozsudku o osvojení.

3.2.2 Vymáhání výživného

Neplní-li povinný rodič vyživovací povinnost k nezletilému dítěti, i přes to, že soud určil výživné rozsudkem, který nabyl právní moci, nezbyvá než přistoupit k soudnímu výkonu tohoto rozhodnutí (tedy k exekučnímu řízení proti povinnému rodiči). Tento postup je možné použít také v případě, že rozsudek soudu ohledně výživného dosud nenabyl právní moci, avšak lhůta k jeho plnění již uplynula.

Návrh na soudní výkon rozhodnutí podává oprávněný rodič, tedy ten z rodičů, který má dítě ve své výchově a kterému má být dlužné výživné uhrazeno. Tento návrh se podává dle § 88 písm. c občanského soudního řádu u soudu, v jehož obvodu má nezletilé dítě na základě společné dohody rodičů, rozhodnutí soudu, případně jiných rozhodujících skutečností trvalé bydliště. Oprávněný rodič musí v návrhu uvést, jakou formou má být výkon rozhodnutí proveden.

Nejčastěji navrhovaným způsobem výkonu rozhodnutí jsou srážky ze mzdy či jiných příjmů povinného rodiče (§ 279 občanského soudního řádu). Soud tak může provést srážky nejen ze mzdy, ale i z podpory v nezaměstnanosti, peněžité pomoci v mateřství, nemocenské apod. V případě, že oprávněnému rodiči není znám žádný příjem povinného, je možné požádat (dle § 260 občanského soudního řádu) soud o pomoc. Soud se pod pohrůzkou pokuty 50 000 Kč povinného rodiče dotáže na to, zda a od koho pobírá příjem, u které banky má účet a jaké je jeho číslo.

Pokud oprávněný rodič zjistí číslo účtu povinného, může podat návrh na výkon rozhodnutí příkazáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu dle § 303 a násl. občanského soudního řádu. V tomto případě nařídí soud výkon rozhodnutí usnesením, které doručí bance. Od okamžiku jeho doručení je banka povinna nevyplácet klientovi částku až do výše vymáhané pohledávky.

Jestliže se ani za pomoci soudu nepodaří uspokojit pohledávku, může oprávněný rodič soudu navrhnout, aby povinného předvolal k tzv. prohlášení o majetku (§ 260 písm. e občanského soudního řádu). Na předvolání soudu se musí povinný rodič dostavit a uvést všechny skutečnosti o svých majetkových poměrech. Pokud by povinný rodič uvedl nepravdivé informace nebo by prohlášení odmítl učinit, dopustí se trestného činu.

Velice účinným způsobem, jak se domoci plnění výživného povinným rodičem, je také exekuce věcí movitých. Usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí prodejem věcí movitých se doručuje povinnému rodiči až při samotném provádění exekuce. Touto formou výkonu je možné postihnout také vkladní knížky, směnky, šeky, cenné papíry aj. Při samotné exekuci je povinnému rodiči zabavena také finanční hotovost nad 1000 Kč, kterou má u sebe.

Poslední možností, jak se domoci plnění výživného, je výkon rozhodnutí postihnutím jiných majetkových práv. Jedná se např. o obchodní podíl v obchodní společnosti, družstvu atd.

Výkon rozhodnutí soud nařídí usnesením, proti kterému má právo se povinný rodič odvolat. Jakmile usnesení nabude právní moci, postará se soud dle § 265 občanského

soudního řádu o jeho provedení. Náklady spojené se soudním řízením musí uhradit povinný rodič (Francová, Dvořáková Závodská, 2010, s. 37 – 40).

Autoři Novák a Průchová (2004, s. 90) uvádí, že v případě, kdy povinný rodič neplatí výživné po dobu několika měsíců, případně kdy proti němu nelze zahájit exekuční řízení, jelikož nepracuje nebo příliš často mění zaměstnání, může oprávněný rodič proti němu podat trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy (§ 196 odst. 1 trestní zákoník). Za takové chování hrozí povinnému rodiči trest odnětí svobody až na jeden rok. Dle § 197 trestního zákoníku se však může povinný rodič tomuto trestu vyhnout tzv. účinnou lítostí. Jestliže tak povinný rodič dodatečně uhradí celý svůj dluh na výživném ještě před tím, než soud vyhlásí rozsudek ve věci a nemělo-li neplnění jeho vyživovací povinnosti trvale nepříznivé důsledky na dítě, trestnost jeho jednání zaniká.

3.3 Styk dítěte s rozvedeným rodičem

Upravit styk rodiče a nezletilého dítěte na dobu po rozvodu je nutné pouze v případě, bylo-li dítě svěřeno do výhradní výchovy jednoho z nich. Rodič, jemuž nebylo dítě do výchovy svěřeno, má právo se s dítětem stýkat, není to však jeho povinnost. Zákon o rodině (§ 27 odst. 1) říká, že dohoda rodičů o styku dítěte s druhým rodičem nepotřebuje schválení soudu. Je-li však přáním rodičů, aby tato dohoda byla soudem schválena, zpravidla tak soudce učiní. Soudce dále styk rodiče a dítěte upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově či poměry v rodině (§ 27 odst. 2 zákona o rodině).

Upravit styk dítěte s rodičem musí soud obvykle za situace, nejsou-li rodiče schopni a zejména ochotni se dohodnout. Skutečnost, že musí soud o úpravě styku dítěte s rodičem rozhodnout, je smutným následkem rozvodu. Často také svědčí o přetrvávajících negativních emocích a nevyřešených problémech mezi rodiči (Hrušáková, 2003, s. 68 – 71).

Soud o styku dítěte s rodičem rozhodne zpravidla na základě návrhu jednoho z nich. Rozsah a četnost setkání soud stanoví co možná nejpřesněji, aby zaručil, že jeho rozsudek bude vymahatelný. Proto i návrh na úpravu styku dítěte s rodičem musí být přesný a jasný a musí nezaměnitelným způsobem určovat styk dítěte s rodičem o dovolených, svátcích apod. Snahou soudu je tak rozdělit volný čas dítěte rovnoměrně mezi oba rodiče.

Neumožňuje-li rodič, který má nezletilého ve své výhradní výchově, aby se stýkal s druhým rodičem, i přes to, že mu tato skutečnost byla uložena rozsudkem soudu, může

druhý rodič podat návrh na výkon rozhodnutí u příslušného soudu. Ještě před tím, než soudce nařídí výkon rozhodnutí, vyzve písemně nebo ústně do protokolu toho rodiče, který se odmítá podrobit soudnímu rozhodnutí nebo toho, který neplní dohodu schválenou soudem, aby toto rozhodnutí respektoval. Jestliže zůstane výzva soudu nevyslyšena, nařídí soudce výkon rozhodnutí, kterým tomu, kdo soudní rozhodnutí neplní, uloží pokutu. Tu lze uložit i opakovaně, avšak jednotlivé pokuty nesmějí přesáhnout částku 50 000 Kč (§ 272 a 273 občanského soudního řádu). Soud může též nařídít odnětí dítěte tomu z rodičů, u kterého dle rozhodnutí soudu být nemá a jeho předání tomu, komu dle jeho rozhodnutí má být svěřeno.

Pokud pak jeden z rodičů neumožňuje styk dítěte s druhým z nich opakovaně a bez udání důvodu, jedná se o tzv. bránění ve styku, které vyžaduje nové rozhodnutí soudu (Francová, Dvořáková Závodská, 2010, s. 13 – 14).

Dle autorky Hrušákové (2003, s. 69) je soudní úpravu styku obvyklá u dětí mladších dvanácti let. Děti starší si zpravidla tento problém vyřeší sami.

3.3.1 Bránění ve styku

Zákon o rodině (§ 27 odst. 2) uvádí k této problematice následující: „*Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.*“ Jestliže tedy soud dospěje k závěru, že oprávněnému rodiči bylo opakovaně (nejméně třikrát) a bezdůvodně bráněno ve styku s dítětem, měl by rozhodnout o změně výchovného prostředí a svěřit tak dítě do výchovy rodiči, kterému bylo ve styku bráněno. Při svém rozhodování však musí vždy přihlídnout k § 26 odst. 4 zákona o rodině (viz kapitola 2.1.2) a zejména k citové orientaci dítěte (Hrušáková, 2000, s. 30 – 31).

Autorka Černá (2001, s. 44) uvádí důvody a prostředky, které jsou k bránění ve styku rodiče a dítěte využívány. Důvody mohou být různé. Častá je snaha jednoho z rodičů mít dítě pouze pro sebe, vymazat druhého partnera za života dětí a vyhnout se tak vzpomínkám na nevydařené manželství, touha potrestat bývalého partnera, zloba, neschopnost připustit důležitost druhého rodiče, obavy o bezpečí dítěte apod.

Prostředků k bránění ve styku s druhým rodičem může být také mnoho a jsou využívány spíše matkami. Obvyklé je např. znepříjemňování předání dítěte, narušování průběhu návštěvy u druhého rodiče, vymýšlení jiných atraktivních činností či zájmových aktivit na dobu této návštěvy, vymýšlení nemocí dítěte, případně jeho nevydání apod.

3.3.2 Omezený a zakázaný styk

Soud může styk dítěte s rodičem omezit nebo zakázat, je-li to nutné s ohledem na zájem dítěte (§ 27 odst. 3 zákona o rodině). Pod termín omezený styk spadají případy, kdy o styku dítěte s rodičem soud již rozhodl, avšak následným novým rozhodnutím soud rozsah tohoto styku zúžil. Zákaz styku soudce uloží, pokud je vztah mezi dítětem a rodičem silně negativně vyhraněný, případně pokud se rodič dopustil nějakého mediálně známého trestného činu a dítě ho následně odmítá (Hrušáková, 2003, s. 72 – 73).

Dle autorů Nováka a Průchové (2004, s. 73 – 74) může soudce styk rodiče a dítěte omezit nebo zakázat také na návrh jednoho z nich. V takových případech je však nezbytné, aby soud zjistil, proč byl takovýto návrh podán. Obvykle totiž návrh na omezení nebo zákaz styku podává ten z rodičů, který chce svého bývalého partnera nějakým způsobem potrestat. Častá je také snaha rodiče vytěsnit toho druhého ze života dítěte. Proto je velmi důležité, aby soud odhalil skutečný důvod navrhované úpravy a mohl tak vždy rozhodnout ve prospěch dítěte.

Autoři Matějček a Dytrych (2002, s. 53) tvrdí, že rodiče většinu energie často zbytečně vyplývají snahou, aby byl druhý partner ze života dítěte zcela vyloučen. Daleko smysluplnější a účelnější však je, aby se rodiče zaměřili na vypracování co možná nejideálnějších podmínek pro vzájemné porozvodové kontakty.

3.4 Popuzení dítěte proti rodiči

Velmi častým důsledkem a dozvukem rozvodového boje bývá tzv. popuzení dítěte. Jedná se o vědomé či nevědomé, přímé či nepřímé ovlivňování dítěte proti jednomu z rodičů. Nejčastěji je dítě popuzováno proti rodiči, v jehož péči trvale nebo alespoň bezprostředně není, může však také dojít k situaci, kdy je dítě popuzeno proti oběma rodičům navzájem, z důvodu popouzení jak ze strany otce, tak ze strany matky. Způsoby, jak dítě proti druhému rodiči popudit mohou být různé: od povzdechu, gesta až po vyprávění smyšlených příběhů o tom, jak druhý rodič dítěti škodí apod. Dítě je totiž značně sugestibilní a bezmezně rodiči, jehož autoritu přijímá, věří. To, co mu tak tento rodič sdělí, vnímá, aniž by to podrobilo kritickému zvážení. Navíc je dítě obvykle přesvědčeno, že není ovlivňováno, ale pouze informováno (Novák, Průchová, 2007, s. 71).

Dle autora Bakaláře (1996, s. 134) je snahou popouzejícího rodiče, aby se dítě na toho druhého hněvalo, aby mu nedůvěřovalo, mělo o něm špatné mínění, bálo se ho, nenávidělo

ho, aby se s ním přestalo chtít stýkat a vytěsnilo ho tak ze svého citového života. Dojde-li však z důvodu popuzení ke komplikacím ve styku dítěte a druhého rodiče, případně k tomu, že ke styku vůbec nedochází, pak bývá dítě:

- ochuzeno o vztah k druhému rodiči;
- zkráceno na pozitivech, které by mu z tohoto vztahu plynuly;
- stresováno v obdobích, kdy se má s druhým rodičem setkat;
- svědkem toho, jak se popouzející rodič chová nečestně apod.

Popuzení je tak škodlivé nejen pro děti, ale i pro všechny ostatní zúčastněné osoby.

Autorka Černá (2001, s. 42) uvádí, že většinou bývá popouzejícím rodičem matka, která má dítě ve své výhradní péči. Její snahou je vymazat otce ze života dítěte a upevnit tak svou výhradní výchovnou moc. Motivy, které matku k takovému jednání vedou, mohou být různé, jde např. o přetrvávající zlobu či strach, případně snahu se pomstít. Popuzení je obvykle také vedeno snahou matky v očích dítěte otce očernit. Na základě toho tak otce pomlouvá, ponižuje, shazuje, ironizuje, zesměšňuje či zdůrazňuje jeho špatné vlastnosti, přičemž nepřipouští žádné dobré. Dítě pak v konečném důsledku zaujímá k otci negativní postoj a reaguje odtahováním, strachem, případně nenávistí k němu.

Autor Bakalář (1996, s. 138 – 140) popisuje sedm základních motivů, které matku k popuzení vedou. Patří mezi ně:

- motiv pomsty - msta je jedním z nejčastějších motivů, kterým si otcové popuzující chování matky vysvětlují;
- motiv ochrany dítěte - jelikož se kladný obraz otce v matčiných očích po rozvodu mění na záporný, považuje obvykle matka za nezbytné dítě před otcem chránit;
- motiv bezpečnosti - častá je také obava matky, že by se otec prostřednictvím dítěte mohl dozvědět nějaké závažnější informace z jejího současného života, které by mohl zneužít;
- motiv mocenský - existence nepřítele - otce, usnadňuje matce určitým způsobem manipulaci s dítětem a nadvládu nad ním;
- motiv autority životního vzoru - matky se také bojí, že by se mohlo dítě chtít prostřednictvím postojů, názorů, vědomostí či hodnot identifikovat spíše s otcem než s ní, proto raději dítě proti otci popudí;

- motiv preventivně praktický - matky s novým partnerem se prostřednictvím nepřátelství s bývalým partnerem snaží dát tomu současnému najevo, že je s jejich manželstvím definitivní konec;
- motiv obav z pozdější ztráty dítěte (motiv výchovný) - dítě ve věku osmnáct let a více se již může svobodně rozhodnout, s kterým rodičem by chtělo raději být, proto se matky většinou snaží, aby měly dítě i nadále na své straně.

Časté jsou také situace, kdy se dlouhodobé popouzení obrátí proti dítěti. Dítě cítí, že má s otcem mnoho společného, ztotožňuje se s ním a snižování jeho kvalit může prožívat jako snižování kvalit svých vlastních. Začne tak postupně prožívat určitý vnitřní konflikt a trpí tím zejména jeho sebevědomí. Popouzení tak působí velmi negativně na psychiku dítěte, prohlubuje trauma z rozvodu a znesnadňuje adaptaci. Později, kdy dítě již není pod vlivem popouzení a dokáže samo přehodnotit svůj vztah k otci, však často zjistí, že dlouhé období, ve kterém je blízký vztah s otcem důležitý a formativní, již promeškalo (Černá, 2001, s. 42 – 43).

Autoři Matějček a Dytrych (1992, s. 9) tvrdí, že popouzení dítěte proti otci je jedna ze zhoubných porozvodových praktik, a proto je třeba s ní bojovat. Nestačí však pouze, aby matka dítě proti otci nepopuzovala, i když samo o sobě je už tohle krok správným směrem. Je třeba, aby dítě aktivně vedla k tomu, že bude mít o svém otci dobré mínění. Toho může matka docílit nejen tím, že o otci nebude mluvit špatně, ale především tím, že o něm bude mluvit dobře a bude se snažit vyzdvihnout také jeho pozitivní vlastnosti.

3.5 Syndrom zavrženého rodiče

Vlivem popouzení se může u dítěte projevit tzv. syndrom zavrženého rodiče. Tento pojem zavedl a poprvé použil Dr. Richard A. Gardner. Jedná se o diagnostický termín označující určitou poruchu v oblasti fungování rodiny.

Syndrom zavrženého rodiče jako diagnóza však není všemi odborníky a terapeuty přijímána. Řada z nich není přesvědčena o tom, že by tato porucha potřebovala samostatné označení. Někteří dokonce odmítají používat v oblasti poruch fungování rodiny diagnostické termíny vůbec. Syndrom zavrženého rodiče tak vyvolal ve srovnání s jinými nově zavedenými diagnózami mezi odborníky velkou vlnu rozepří (Warshak, 2003, s. 49 – 53).

Dle autora Gardnera (2010, s. 27) je definice syndromu zavrženého rodiče následující: „*Syndrom zavrženého rodiče je porucha, která primárně vzniká v kontextu soudních sporů*“

o svěření dítěte do péče. Jejím prvotním projevem je kampaň očerňování namířená proti jednomu rodiči, ačkoli není opodstatněná. Je důsledkem kombinace manipulování dítěte jedním rodičem a vlastního přispění dítěte k demonizování druhého rodiče.“

Autorka Černá (2001, s 45 – 46) k problematice syndromu zavrženého rodiče uvádí, že jde o relativně nově rozpoznávanou psychickou poruchu, která se však velmi rychle rozšiřuje. Obecně jde o programování dítěte proti jednomu z rodičů. Vnik syndromu je iniciován programujícím rodičem, který s dítětem manipuluje, ať již vědomě či nevědomě. Cílem takové manipulace je snaha zničit vztah dítěte k druhému rodiči a tím jej ze života dítěte vymazat. Časem si také samo dítě začne vytvářet negativní postoje k druhému rodiči a nakonec jej zavrhne.

Autoři Novák a Průchová (2007, s. 74) popisují mechanismus vzniku syndromu zavrženého rodiče podrobněji. Uvádí, že jeho průběh je ve většině případů stejný. Nejprve se dítě pod vlivem zátěžové (rozvodové) situace identifikuje s jedním z rodičů a vcítí se do jeho postojů vůči druhému z nich. Rodič, kterého dítě přijímá, začne tento stav podporovat tím, že dítěti o druhém rodiči sděluje stále nové a nové informace. Tyto informace nemusí být vždy smyšlené, bývají spíše afektivně zkreslené a jejich cílem je ukázat druhého rodiče v tom nejhorším světle. Dítě pod vlivem programujícího rodiče je velmi citlivé a učenlivé. Postupně vycítí, jakým způsobem získá pozitivní posílení¹ a začne tedy druhého rodiče odmítat. Pak již programujícímu rodiči stačí, aby pouze mimoslovně dávalo dítěti najevo, jak se má vůči druhému rodiči zachovat.

Dr. Gardner formuloval osm typických projevů dětí trpících syndromem zavrženého rodiče, jedná se o následující:

- dítě uvádí výčet špatného chování rodiče, kterého odmítá;
- nedokáže však dostatečně zdůvodnit, proč jej odmítá;
- jednoho z rodičů popisuje jako vzorného, druhého jako pravý opak;
- má pocit, že rozhodnutí nestýkat se s druhým rodičem je jeho vlastní;
- v rodinném sporu vyjadřuje svou podporu pouze jednomu z rodičů;
- nepochybuje o správnosti svého chování a nepocituje ani náznak viny vůči zavrženému rodiči;
- informace od programujícího rodiče vnímá jako své vlastní prožitky;
- nepřátelský postoj postupem času zaujímá i vůči dalším příbuzným ze strany zavrženého rodiče (Novák, Průchová, 2007, s. 75 – 76).

---

¹ Pozitivní posílení - odměna za určité chování ve formě pochvaly, pamlsku apod. (Hartl, Hartlová, 2010, s. 430)

Autorka Černá (2001, s. 46 – 47) upřesňuje a rozšiřuje projevy dětí trpících syndromem zavrženého rodiče o tyto následující:

- dítě neustále dokola opakuje naučená tvrzení o zavrhovaném rodiči, nedokáže je však podpořit kvalitními argumenty a není schopné vysvětlit důvody svého nepřátelství;
- nekompromisně přijímá jednoho rodiče jako dobrého, milovaného a naopak nekompromisně odmítá druhého jako špatného a nenáviděného;
- často se distancuje od minulých zážitků prožitých se zavrhovaným rodičem;
- zavrhovaného rodiče vnímá jako nebezpečného, zlého a nežádoucího;
- naprosté odmítání zavrhovaného rodiče je většinou u dítěte provázeno vnitřním napětím;
- špatné vlastnosti a činy zavrhovaného rodiče dítě často až nepochopitelně a absurdně zveličuje.

Dle autorů Švarce a Bakaláře (2006, s. 46) je programující rodič obvykle silně zaujat potřebou ublížit svému bývalému partnerovi. Díky tomu nedokáže oddělit své vlastní zájmy od zájmů dítěte a nevidí tak destruktivnost svého jednání zejména pro dítě. Svou vlastní méněcennost kompenzuje shazováním druhého partnera. Je přesvědčený o tom, že jedině on je dobrým rodičem a snaží se iniciovat boj o dítě falešným obviňováním druhého rodiče. Dítě obvykle vycítí nestálost citů programujícího rodiče. Obává se, že by mohlo ztratit také jeho, a proto se mu snaží jakýmkoliv způsobem zavděčit. Pocity viny postupně vedou programujícího rodiče ke stále většímu upozorňování na nedostatky druhého rodiče. Nakonec začne programující rodič pochybovat o schopnosti udržet si lásku dítěte a nedostatek sebevědomí začne kompenzovat přehnanou starostlivostí o dítě. Péče o dítě se tak stane hlavním prostředkem k posílení ega programujícího rodiče.

Typickým programujícím rodičem je dle výše uvedených charakteristik člověk s disharmonickými rysy osobnosti, tedy osoba schizoidní, vztahovačná, narcistická či závislá. V mnoha případech však nejde o takto vyhraněné případy. Často jde o osoby, které se „pouze“ snaží dítě chránit, a to především před druhým rodičem, kterého subjektivně vnímají jako zlého. Jejich snahou tak není dítěti ublížit, ale ztotožnit jeho pohled na věc se svým vlastním (Novák, Průchová, 2007, s. 77).

Dle autora Gardnera (2010, s. 28) je navození syndromu zavrženého rodiče u dítěte určitou formou citového zneužití. Programující rodič tak může, stejně, jako v případě tělesného

či sexuálního zneužívání, poškodit dítě na celý život. Oslabení, případně zničení kvalitního vztahu dítěte s druhým rodičem totiž může být trvalé a hrozí tak, že již nikdy spolu rodič a dítě nebudou moci svůj vztah obnovit.

Autor Warshak (2003, s. 86 – 91) však upozorňuje, že k zavržení jednoho z rodičů může dojít i bez vlivu toho druhého. Dítě tak může svého rodiče zavrhnout, aniž by ho k tomu druhý rodič nějakým způsobem nabádal. V prvním případě může k zavržení dojít, je-li dítě svědkem domácího násilí, projevů zuřivosti rodiče či následků agrese. Také psychické týrání, zanedbávání a opouštění ze strany rozzlobeného, trestajícího a zastrašujícího rodiče může v zavržení tohoto rodiče vyústit. Ve druhém případě pak zavržení není spojováno s chováním rodičů vůbec, ale vychází přímo z dítěte. V tomto případě může být zavržení pouze chybnou reakcí dítěte, které se snaží vyrovnat se složitými porozvodovými pocity. K zavržení vycházejícího z dítěte obvykle přispívá, odstěhuje-li se jeden rodič ze společné domácnosti, uzavře-li nový sňatek či vyjde-li najevo, že měl mimomanželský vztah. Případy výlučně dětského zavržení jsou typické spíše pro starší děti, které se určitým způsobem nedokázali vyrovnat se situací, jež nastala po rozvodu rodičů.

Diagnóza syndromu zavrženého rodiče je dle autora Gardnera (2010, s. 27 – 28) definována souborem příznaků u dítěte, nikoliv snahou programujícího rodiče navodit syndrom. Ani přes vytrvalost programujícího rodiče totiž často nebývají snahy o očerňování druhého z nich úspěšné. Obvykle bývá příčinou těchto neúspěšných snah existující silné a zdravé pouto mezi dítětem a očerňovaným rodičem. Při rozhodování o styku dítěte a rodiče by tak mělo být vždy přihlíženo ke snahám o manipulování s dítětem.

Nejlepším řešením je reagovat již na první známky programování dítěte vhodnou právní cestou. Zavrhováný rodič by se tak měl snažit o vynucení a udržování pravidelného styku s dítětem tak, aby na něj mohl i nadále působit a mohl se tak pokoušet korigovat představu, kterou se mu programující rodič snaží vnutit. Jestliže již došlo k rozvoji syndromu zavrženého rodiče, snaží se soud obvykle postupovat pomalu. Styk se zavrhováním rodičem je obnovován pomalu v podobě málo častých několikahodinových návštěv, přičemž je nezbytná terapie. Pokud styk probíhá určitou dobu bez problémů, může zavrhováný rodič požádat soud o jeho úpravu (Černá, 2001, s. 49).

Podle mého mínění by rodiče neměli vznik syndromu zavrženého rodiče u svých dětí podceňovat. Pokud totiž existují mezi rodiči přetrvávající spory, je velmi pravděpodobné, že ke vzniku syndromu zavrženého rodiče může u dětí dojít. Mají-li tak rodiče zájem na udržení zdravého vztahu dítě - rodič, měli by být velmi obezřetní a všimnout si i nepatrných projevů odmítání kteréhokoliv z nich.

3.6 Dopady rozvodu na děti

Vedle syndromu zavrženého rodiče existují i jiné následky, které mohou dítě po rozvodu rodičů postihnout. Dle autora Teybera (2007, s. 12) lze tyto následky rozdělit na krátkodobé a dlouhodobé. Krátkodobé následky zahrnují určité prvotní reakce dítěte na rozpad manželství, dlouhodobé pak ukazují, jak se dítě obvykle po více než dvou letech adaptovalo na situaci vzniklou po rozvodu rodičů.

3.6.1 Krátkodobé reakce

Výzkum prokázal, že rozvod vyvede z rovnováhy téměř všechny děti. Většina z nich popisuje rozdělení manželství rodičů, jako nejbolestivější událost svého života. V prvním roce po rozvodu rodičů tak děti obvykle pocítují vztek či podrážděnost a objevují se u nich různé obavy, pocity viny a dokonce i deprese. Mezi jednotlivými dětmi však existují rozdíly v jednotlivých reakcích, a to zejména s ohledem na věk či pohlaví.

Děti v předškolním věku zpravidla na rozvod rodičů reagují smutkem a hněvem. Chlapci navíc bývají více vzteklí, hluční a mohou mít sklon k podrážděnosti. Obě pohlaví projevují svůj smutek pláčem a obvykle v tomto období vyžadují, aby se jim věnovalo více pozornosti. Prvotní šok z rozvodu rodičů může u dětí způsobit také regresi². Časté jsou noční můry, noční pomočování a strach z odloučení od rodiče.

Děti školního věku obvykle reagují smutkem, hněvem a vztekem. Pro děti mladšího školního věku je typický smutek. Velmi touží po rodiči, který rodinu opustil, zejména pak chlapci silně postrádají otce. Častý je pocit odmítnutí rodičem být milován, který může mít za následek snížení sebeúcty či deprese. Děti staršího školního věku reagují zpravidla hněvem a vztekem. Bývají rozzlobené na oba rodiče, více však vždy na toho, který dal podnět k rozvodu. Typické pro toto období je také pocit samoty a bezmoci. Děti se cítí bezmocně, protože nedokážou žádným způsobem ovlivnit změny, ke kterým po rozvodu dochází. Objevit se mohou dále fyzické obtíže, jako jsou bolesti hlavy či břicha. Pro obě období, tedy mladšího i staršího školního věku, je potom příznačné zhoršení prospěchu (Teyber, 2007, s. 12 – 14).

Dle autorů Matějčka a Dytrycha (2002, s. 43) je zhoršený školní prospěch typickým projevem porozvodového stresu. Jelikož je tento stres trvalý, objevuje se u dětí stále více

---

² Regrese - zpětný vývoj, úpadek; návrat k jednání a chování odpovídající nižší vývojové úrovni (Hartl, Hartlová, 2012, s. 493)

napětí a úzkost. V důsledku toho dochází ke zhoršení koncentrace dítěte, což má za následek právě onu špatnou školní výkonnost dítěte. Navíc je dítě za svůj špatný školní prospěch rodiči neustále trestáno, což jeho stres i nadále posiluje.

Autorka Smithová (2004, s. 44) dále uvádí, jaké jsou v tomto období typické projevy chlapců. Dle jejího názoru mají chlapci v období školního věku větší sklony k hluchosti, aktivitě a často i vzdoru, aby tak zejména skryli tíseň, kterou prožívají. Objevují se u nich problémy se spánkem, soustředěností a někdy u nich může dojít stejně jako v předškolním věku k regresi. Starší chlapci se potom poměrně často dopouštějí krádeží, aby tak zmírnili ztrátu, kterou pocítují. Ve školním prostředí se někteří chlapci stávají třídními šašky, jelikož je pro ně v důsledku rozvodu obtížné navázat vztahy s vrstevníky.

V období dospívání se děti s rozvodem rodičů vyrovnávají lépe. Zejména dívky reagují na rozvod rodičů klidněji než chlapci. Pracují totiž na postupném osamostatnění a nepotřebují již tolik vedení a péče jako děti mladší. Největší obavy mají z vlastní budoucnosti a zejména z toho, že selhání rodičů ovlivní jejich schopnost mít někdy v budoucnu dobré manželství (Teyber, 2007, s. 14 – 15).

Dle autorky Smithové (2004, s. 45 – 46) je však naopak dospívání tím nejhorším obdobím pro vyrovnání se s rozvodem. Dospívající děti jsou totiž pořád velmi zranitelní, ale zároveň již začínají chápat svět dospělých. Často mají pocit, že nikam nepatří a na rodiče se velmi hněvají. Většina dospívajících má o oba rodiče velkou starost a projevují o ně větší zájem než rodiče o ně. Navíc dle autora Teybera (2007, s. 15) mohou v tomto období upadnout do deprese, stranit se vrstevníků nebo ztratit plány a ambice do budoucna.

Autor Ballnik (2012, s. 40) shrnuje krátkodobé dopady rozvodu na děti a dospívající následovně:

- 13 % dětí se chová agresivně, lže a má záchvaty vzteku;
- 20 % má různé psychosomatické potíže jako kožní vyrážky, chronické střevní a žaludeční poruchy nebo bolesti hlavy;
- 37 % z nich trpí strachem z dalšího odloučení, depresemi a mají zhoršený školní prospěch;
- 30 % dětí nevykazuje v souvislosti s rozvodem rodičů žádné bezprostřední reakce.

3.6.2 Dlouhodobé reakce

Dlouhodobé reakce dětí na rozvod rodičů mohou být různé. Někteří se i po několika letech po rozvodu zlobí na rodiče, který odešel, případně jej odmítají. Jiní se nedokážou zbavit smutku z odloučení od milovaného rodiče. Další si nepřipouštějí pravdu a drží se svých zidealizovaných vzpomínek na úplnou rodinu. Někteří mají pocit, že byli připraveni o své dětství, jiní se naopak cítí silnější a odolnější. Mnozí v pozdějším věku prožívají ve vztazích obavy, více řeší otázku důvěry, věrnosti a pocitu bezpečí, mohou být osamělí či více řešit manželské konflikty.

Obecně se dlouhodobé dopady rozvodu rodičů na dětech podepisují následovně:

- 25 % dětí pocházejících z rozvedených rodin je v pozdějším životě úspěšných;
- 50 % z nich má střídavé úspěchy a neúspěchy;
- 25 % zápasí se závažnými a přetrvávajícími problémy (Teyber, 2007, s. 17).

3.7 Postoje a chování rodičů po rozvodu

Rodiče mohou svými postoji a chováním alespoň částečně eliminovat výše uvedené následky rozvodu na dětech. Autoři Everett a Everetová (2000, s. 133 – 134) uvádí deset rad, jak mohou rodiče pomoci svým dětem s rozvodem se vyrovnat:

1. Žádný z rodičů by nikdy neměl pohrdavě mluvit o tom, jak druhý rodič žije, jakým způsobem se stravuje, jaké přátele si vybírá, co dělá ve svém volném čase, případně jak ho jako rodiče vnímá. Jakékoliv připomínky k jeho osobě by měl řešit vždy a pouze s ním, a to bez přítomnosti dětí.
2. Rodiče by žádným způsobem neměli ovlivňovat své děti, neměli by jim podsouvat své názory a pocity. Pokud nedokážou o druhém rodiči říci nic pozitivního, jsou lepší neutrální sdělení než negativní soudy.
3. Oba rodiče by měli dávat pozor, aby děti toho druhého nepomlouvaly. Mohlo by to totiž výrazně narušit loajalitu a zapříčinit vznik pocitů viny.
4. Rodiče by měli svým dětem pomoci rozdělit jejich osobní věci ve svých domácnostech tak, aby se v obou cítily dobře.
5. V žádném případě by ani jeden z rodičů neměl připustit, aby se dětmi nechal manipulovat či popouzet proti tomu druhému. Většina dětí se o to obvykle pokusí a nepřátelské vztahy mezi rodiči jsou pro podobné manipulace úrodnou půdou.

6. Chování rodičů vůči dětem by mělo být otevřené a čestné, avšak neměli by děti zatěžovat více, než jsou schopny unést.
7. Rodiče by se měli snažit o radostný a optimistický přístup ve výchově. Jejich postoje totiž velmi ovlivní samotné stanovisko dětí.
8. Sliby by měli rodiče vždy dodržovat, dokážou totiž, že je na ně spolehnoutí a předejdou tak možnému zklamání, ke kterému může dojít v případech, když např. rodiče zruší setkání, vyzvednou si děti pozdě nebo je přivedou domu dříve, než bylo dohodnuto.
9. Nezbytná je také vzájemná důvěra mezi rodiči. Ani jeden z nich by neměl zasahovat do života bývalého partnera tím, že bude kontrolovat, co s dětmi dělá.
10. Oba rodiče by si měli zařídit svůj vlastní život tak, aby se mohli i nadále rozvíjet v různých směrech. Budou tak sami se sebou šťastní a budoucnost uvidí optimisticky, což příznivě ocení také jejich děti.

Dle autora Teybera (2007, s. 78) se na situaci vzniklou po rozvodu rodičů nejhůře adaptují děti, které musí dlouhodobě přihlížet konfliktům rodičů. Vzájemná kritika mezi rodiči, podrážování autority navzájem či zatahování dětí do hádek s cílem získat je na svou stranu jsou tím nejhorším, co může děti po rozvodu rodičů potkat. Je-li chování rodičů takto nezodpovědné, je zcela jisté, že se u dětí projeví některá z výše uvedených porozvodových reakcí.

Postoje a chování rodičů se dle autorů Everetta a Everettové (2000, s. 134) podílí asi z 90 % na schopnosti dítěte adaptovat se na nově vzniklou situaci po rozvodu rodičů. Děti jsou mnohem více přizpůsobivé než rodiče a časem přivyknou odlišnému rodičovskému přístupu a jiným životním podmínkám obou rodičů. Proces adaptace však vyžaduje určitou dobu. V počáteční fázi se mohou rodiče setkat s určitou frustrací dětí, která však postupně odezní. Délka adaptace obvykle závisí na osobnosti dítěte a jedinečnosti rodinné historie. Děti se přizpůsobí snadněji, jestliže se rodičům podaří vytvořit stabilní plán setkávání, který oba rodiče dodržují a co možná nejrychleji se zbaví vzájemného nepřátelství. Výzkumy potvrzují, že děti potřebují mít i po rozvodu rodičů kvalitní vztah s oběma z nich, bez ohledu na jejich nedostatky či negativní vlivy. Je-li však kontakt rodiče a dětí omezován či odpírán, může je to do budoucna trvale citově poškodit (Everett, Everettová, 2000, s. 134).

4 Partnerské vztahy

Partnerské vztahy se především v posledních desetiletích zásadně proměnily. Změny, ke kterým v oblasti partnerských vztahů došlo, lze považovat za určitý odraz širších celospolečenských změn. Vysoký nárůst počtu rozvodů, masové rozšíření nesezdaného soužití či zvyšující se počet nemanželských dětí, to vše určitým způsobem reaguje na změny společenského kontextu a zároveň pro tyto změny vytváří podmínky. Kupříkladu v dřívějších dobách byla skutečnost, že spolu dva lidé žijí, aniž by složily manželský slib doslova nemyslitelná. Dnes je tomu naopak a soužití partnerů ještě před vstupem do manželství je považováno za zcela normální jev (Katrňák et al., 2010, s. 20).

4.1 Navazování partnerských vztahů

Hledání partnera či partnerky není ani v dnešní době zcela jednoduchý a automatický proces. Jedná se o proces plný pravidel, norem, omezení a limitů, které jej ukotvují do určité sociální struktury a rámce. Pravidla hledání partnera či partnerky a samotný průběh navazování vztahu jsou dána nejen biologicky, ale zejména sociálně. Člověk se tak pravidlům hledání a získávání partnera či partnerky musí naučit, a pokud chce v hledání uspět, musí je i respektovat.

Také v oblasti pravidel navazování partnerských vztahů došlo v posledních desetiletích k určitým změnám. Především pak došlo k jejich uvolnění. Toto uvolnění však není absolutní a jejich respektování je tak i nadále podmínkou nalezení dobrého vztahu. Nejdůležitějším prvkem uvolnění je zejména posílení svobody v rozhodování mladé generace při výběru partnera či partnerky. Rodiče již dávno ztratili kontrolu nad výběrem partnera či partnerky svých dětí a jakákoliv kontrola v této oblasti je až na výjimky sociálně neakceptovatelná. Důležité rozhodnutí při výběru partnera či partnerky je tak zcela ponecháno na dětech samotných (Katrňák et al., 2010, s. 22 – 23).

Najít si partnera je pro člověka velmi důležité, není to však dle autora Hrdličky (1995, s. 25) smyslem života. Tím by pro každého jedince měl být rozvoj sám sebe. Většinou je však pro každého člověka nezbytnou součástí rozvoje sama sebe právě onen plnohodnotný partnerský vztah. Ten je totiž zdrojem životních sil člověka a dává dění kolem něj určitou vyšší dimenzi. K naplnění partnerského vztahu je zapotřebí soužití dvou jedinců, vzájemný

intimní život, sexualita, založení vlastní rodiny a výchova dětí. Ani celý tento vztahový řetězec však není nutné naplnit vždy.

Autor Kirschner (2002, s. 10) uvádí jedenáct pravidel, jak mohou dva jedinci nalézt a následně budovat kvalitní partnerský vztah:

1. Partneři by se měli ve vztahu vždy snažit najít svá vlastní měřítka společného soužití. Nikdy by neměli pouze slepě napodobovat chyby druhých.
2. Neměli by nikdy protějšku slibovat nic, o čem si nejsou stoprocentně jisti, že skutečně dodrží.
3. Neměli by očekávat od toho druhého, že bude jiný než předtím, i když to slibuje.
4. Neměli by jeden od druhého žádat nic. Jestliže neví, co chtějí do vztahu dát, pak většinou stejně tento vztah nevydrží.
5. Neměli by se pro toho druhého neustále obětovat. Tím mu nepomáhají, ale spíše ho povzbuzují, aby požadoval stále více.
6. Neměli by se snažit mít neustále pravdu. Ten, kdo se o to snaží, obvykle nechce partnera, ale obdivovatele.
7. Neměli by očekávat štěstí od nikoho jiného než sami od sebe. Pouze ten, kdo je šťastný sám, se může o štěstí podělit.
8. Měli by si uvědomit, že láska problémy neřeší, spíše nové přináší.
9. Měli by vědět, že je lepší se hodinu hádat, než problém ze strachu potlačit.
10. Měli by vědět, že každá agresivita vůči partnerovi, je agresivita, s kterou se sami nevypořádali.
11. Měli by si uvědomit, že vztah je jako smíšená dvouhra, ve které jsou problémy protivníkem.

4.2 Výchova k partnerským vztahům ve škole

Požadavek na výchovu a vzdělání v oblasti partnerských vztahů můžeme nalézt v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. RVP ZV (2007, s. 18) vzdělávací obsah orientačně rozděluje do devíti vzdělávacích oblastí:

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk);
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace);
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie);

- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět);
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství);
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis);
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova);
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova);
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce).

Vzdělávací oblast Člověk a zdraví je realizována ve vzdělávacích oborech Výchova ke zdraví a Tělesná výchova, přičemž problematika partnerských vztahů je vymezena ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví. Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví totiž mimo jiné zahrnuje učivo, které se zaměřuje na vztahy mezi lidmi a formy jejich soužití, v nichž můžeme najít nejen výše zmíněné partnerské vztahy, ale také další druhy vztahů jako je např. kamarádství, přátelství, manželství či rodičovství (RVP ZV, 2007, s. 72 – 74).

Výchova k partnerství však dle autora Janiše (2005, s. 31) není v odborné literatuře dostatečně teoreticky rozpracována. Zejména chybí specifikace cíle výchovy k partnerství, jejího obsahu a v neposlední řadě i výběr metod, jak daného cíle dosáhnout.

Ve školním prostředí je výchova a vzdělávání v oblasti partnerských vztahů realizována prostřednictvím sexuální výchovy. Sexuální výchova je v současné české primární škole koncipována jako součást rozvoje pozitivního lidského citění a mezilidských vztahů. Obecným cílem sexuální výchovy je kvalitní život v partnerství, manželství a rodičovství (Rašková, 2008, s. 9).

Autor Augustyn (1998, s. 30) uvádí, že by sexuální výchova měla zejména učit mladého člověka pohlížet na život jako celek. Otázka sexuality by neměla být omezována pouze na tělesné konání, jelikož její podstata přesahuje pouhou sféru pohlavních orgánů. Z tohoto důvodu přílišná zaměřenost na popis tělesné stránky znehodnocuje pohled mladého člověka na sexualitu jako celek. Samotná genitální aktivita tak nepředstavuje zralost v oblasti sexuality a naopak vyjadřuje spíše nezralost. Jedním z hlavních cílů sexuální výchovy je tedy snaha, aby mladí lidé dokázali spojit oblast sexuality s lidskou láskou, tedy vztahem k druhému člověku a zodpovědností nejen za sebe, ale i za druhého člověka, popř. nový život.

Taká autor Janiš (2005, s. 29 – 30) vnímá výchovu k partnerství jako jednu ze složek sexuální výchovy. Již v podmínkách základní školy lze u dětí formovat zásady nezbytné pro výběr budoucího partnera/partnerky. Základním posláním výchovy k partnerství je připravit

každého jedince k blízkému, hlubokému a na citu založeném vztahu k jedinci opačného, popř. stejného pohlaví. Tento zmiňovaný vztah obvykle prochází několika údobími. Od prvních kontaktů, přes kamarádství, přátelství až k intimnímu vztahu, přičemž snahou je, aby v určitém časovém okamžiku přešel partnerský vztah do vyššího stádia - manželství.

Dle autora Täubnera (1997, s. 8 – 9) je sexuální osvěta žáků na školách prováděna nejen po celou dobu povinné školní docházky, ale i v průběhu školy střední, tedy zhruba do 18 let věku žáků. Na jednotlivých stupních škol zahrnuje sexuální výchova následující témata:

Na prvním stupni základních škol se žáci prostřednictvím sexuální výchovy seznamují se sexuologickým slovníkem, anatomickými a fyziologickými základy puberty či s problematikou reprodukce. Pro pochopení problematiky AIDS jsou nezbytné základy imunitní funkce a v oblasti patologie sexuálního chování je důležité téma prevence sexuálního zneužívání dětí. Již na prvním stupni se pak mohou objevit témata poučující o onanii, sexuální životosprávě, o vztazích mezi lidmi a o vztazích v rodině, lásce, přátelství apod. Rozhodující roli má při výuce sexuální výchovy na prvním stupni třídní učitel.

Na druhém stupni základních škol přejímají hlavní roli při výuce sexuální výchovy zejména učitelé biologie, občanské výchovy či tělesné výchovy. Žákům se v tomto období rozšiřuje informační základna v oblasti sexuální výchovy, seznamují se s problematikou sexuálního chování, partnerských vztahů, učí se orientovat v pubertě, v rodičovství, při pohlavních nemocech apod.

Na střední škole se pak výrazně prohlubuje znalost lásky, přátelství, sexuálních technik, antikoncepčního chování či ochrany před sexuálně přenosnými nemocemi. Na výklad některých témat z oblasti sexuální výchovy je na střední škole možné přizvat odborníky.

Jak je z výše uvedeného patrné, jednotlivé složky výchovy k partnerství se prolínají všemi stupni škol. Autor Janiš (2005, s. 78 – 81) uvádí, že ve školách, kde není ustaven samotný vyučovací předmět, jsou jednotlivé složky sexuální výchovy (včetně výchovy k partnerství) začleněny do obsahů vybraných stávajících vyučovacích předmětů. Další možností, jak sexuální výchovu, tedy i výchovu k partnerství realizovat je pak její začlenění do předmětu rodinná výchova, případně je také možné její úplné vypuštění z učebních osnov.

Dle autora Augustyna (1998, s. 26 – 28) by však sexuální výchova ve škole neměla být rodiči chápána jako přenášení osobní odpovědnosti za sexuální výchovu na školu nebo učitele. Rodiče by se tak neměli vzdávat sexuální výchovy svých dětí ani v případech,

kdy tento předmět vyučuje škola. Měli by se i nadále zajímat, jakým způsobem se sexuální osvěta dětí ve škole uskutečňuje. Je zapotřebí těsné spolupráce mezi rodiči a školou. Všichni tito zúčastnění mají totiž na děti bezprostřední vliv, a proto by jim měli pomáhat v jejich psychosexuálním rozvoji. Vždyť jsou to právě rodiče, kteří mají v této oblasti nejvíce vědomostí a zkušeností, jež mohou předat dál.

Také autor Täubner (1997, s. 10) zdůrazňuje při sexuální výchově důležitost spolupráce školy a rodiny. Rodiče by dle něj měli být vždy informováni o obsahu a metodách sexuální výchovy, které jsou ve škole využívány. Důležité totiž je, aby rodiče se školní sexuální výchovou souhlasili a mohli ji tak tvořivě v domácím prostředí rozvíjet. Toho lze dosáhnout např. pravidelným písemným nebo ústním informováním rodičů od učitelů o probírané látce a o používaných metodách. Učitel by také měl brát zřetel na připomínky rodičů a měl by umožnit rodičům se školní sexuální výchovy zúčastnit.

4.3 Výchova k partnerským vztahům v rodině

K naplnění cíle mít kvalitní partnerský vztah, který vyústí v manželství a potažmo rodinu přispívá především původní rodina, z níž každý z partnerů pochází. Výchovný proces zde sice není až tak systematický a plánovaný, jako ve školním prostředí, avšak i přesto je rodinná výchova v této oblasti nezanedbatelná.

Dítě je formováno vlivem veškerého života rodiny, zejména pak:

- prostředím, v němž žije;
- rodinnou atmosférou;
- osobnostními rysy obou rodičů a jejich vzájemnou souhrou;
- emocionálními vztahy v rodině;
- činnostmi rodičů (zejména osobním příkladem rodičů);
- individuálně vytvořeným systémem povinností a práv jednotlivých členů rodiny;
- rodinným systémem hierarchie hodnot (Marádová, Hajná, 1989, s. 27).

Dle autorky Venglářové (2008, s. 27) je rodina základním a nejsilnějším sociálním prostředím, které bezesporu ovlivní každé dítě. Tendence opakovat způsoby chování rodičů mají děti vždy, a to i v případech, kdy se jim chování rodičů nelíbí. Pokud jde o fungující rodinné zázemí, dostávají děti dobrý základ do života. Mohou si totiž kvalitní model

rodičovství přenést do dospělosti a zejména se naučí vnímat role muže a ženy (otce a matky), což je pro utváření jejich pozdějších partnerských vztahů nezbytné.

Jestliže se však modely rodičovství, které si prostřednictvím svých rodičů oba partneři osvojili, výrazně liší, může být později jejich vztah problémový. Každý z partnerů si totiž utvoří svou vlastní představu ohledně fungování rodiny a ta se s představou toho druhého nemusí vždy shodovat.

Také autor Sonet (1995, s. 12) tvrdí, že je každý pár obvykle hluboce poznamenán svými původními rodinami. Zejména pak výchovou, které se každému z dvojice dostalo. Každá rodina je totiž v něčem odlišná, v některých se např. chodí brzo spát, v jiných se zase brzo vstává, někde si vyjadřují vzájemnou lásku nenuceně, jinde přijímají s odporem i to nejmenší pohlazení apod. Partneři, jež pocházejí z rodin s protikladným způsobem života tak obvykle vždy narazí na problémy.

Syn svůj první vzor nachází v otci, dívka v matce. Pokud je role otce i matky důstojná, podporující vzájemné soužití a plnící všechny funkce rodiny, může ji dítě bez jakéhokoliv problému přijmout. Synové se tak ztotožňují s rolemi otců a dcery s rolí matek.

Chování rodičů opačného pohlaví se pak zpravidla vždy odráží na volbě partnera dítěte. Syn podle chování matky volí partnerku, naopak dcera si podle chování otce vybírá partnera. Je-li dítě s rolí rodiče opačného pohlaví spokojené, hledá si podobně se chovajícího partnera. Pokud však dítě shledává v soužití rodičů, zejména pak v chování rodiče opačného pohlaví, zásadní problémy, volí si partnera s naprosto opačným spektrem chování (Venglářová, 2008, s. 28)

Dle autorek Marádové a Hajné (1989, s. 45) přispívají k úspěšnému a spokojenému soužití partnerů následující faktory:

- vysoká míra spokojenosti v manželství rodičů;
- šťastný průběh dětství;
- bezkonfliktní vztah s matkou;
- disciplinovaná výchova ze strany rodičů;
- nepřilíš tvrdé a časté tresty;
- silné citové pouto k matce či otci;
- otevřený vztah rodičů k otázkám sexuality;
- vyrovnaný předmanželský vztah rodičů k otázkám sexuality.

Vztah obou partnerů tak může výrazně ovlivnit výchovný vliv jejich původních rodin, jelikož si každý z partnerů do nového vztahu přináší určité charakterové vlastnosti, vzory pro chování, svůj systém hodnot či model určitého způsobu života.

4.4 Vliv rozvedených rodičů na oblast partnerských vztahů dětí

V současnosti je již zcela běžné, že dítě vyrůstá v neúplné rodině. Jedním z nejčastějších důvodů, proč k této situaci dochází, je rozvod rodičů. Jak uvádí autoři Goldenbergovi (1998, s. 132) zažijí každé dvě z pěti dětí rozvod rodičů, ještě před svým 16. rokem života.

Soužití v takovéto rodině je poznamenáno celou řadou obtíží. Z hlediska partnerských vztahů je pro dítě pocházející z rozvedené rodiny zásadní absence vzoru jednoho z rodičů. Otec či matka tak musí v rodině, kde jeden z partnerů chybí zastávat roli obou pohlaví. Fungování rodiče, který zůstal s dítětem sám, tak v případě zastávání role otce i matky v jedné osobě není typické. Dítě takovéto chování často máte a navíc i přes veškerou snahu tohoto rodiče vzor chybějícího rodiče postrádá (Venglářová, 2008, s. 30).

Také autor Plaňava (1994, s. 42 – 43) zdůrazňuje potřebnost úplné rodiny pro utváření partnerských vztahů dětí. Fungující rodina se stálými rodičovskými osobami dává dítěti jasně najevo, že je součástí určitého celku, který je nějakým způsobem strukturován a v němž jsou role i pozice osob rozděleny. V důsledku toho může dítě každý den zažívat spolupráci a kontakt svých rodičů a utvářet si tak určitý model toho, jak mohou dvě osoby spolupracovat, co znamená mít druhého člověka rád, jak se navzájem akceptovat a v neposlední řadě jak lze společně kvalitně žít při respektování odlišností toho druhého. Dítě si tak díky tomu utváří určitý předobraz svého pozdějšího partnerského života, který v případě rozvedených rodičů postrádá.

Šťastné a spokojené manželství rodičů je také dle autorek Marádové a Hajné (1989, s. 45) jedním z velmi důležitých předpokladů nalezení partnerské, tedy i manželské shody u jejich dětí.

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 Úvod do praktické části

Praktická část diplomové práce vychází z teoretické, která se zabývá problematikou dětí pocházejících z rozvedených rodin a problematikou partnerských vztahů. Je bezpochyby, že rozvod rodičů negativně ovlivní každé dítě, stejně tak je jasné, že rodiče (zejména pak rodič opačného pohlaví) do jisté míry ovlivní výběr našeho budoucího partnera či partnerky. Snahou praktické části diplomové práce je najít odpověď na otázku, zdali rozvod rodičů působí negativně také na oblast utváření partnerských vztahů dětí.

5.1 Výzkumný cíl

Hlavním cílem praktické části diplomové práce je zjistit, zdali má na utváření partnerských vztahů jednotlivců vliv skutečnost, že se jejich rodiče rozvedli či nikoliv. Problémy při hledání partnera či partnerky provází v průběhu života řadu jedinců, otázkou však zůstává, má-li vliv na tyto problémy také fakt, že někteří jedinci pocházejí z rozvedených rodin a jiní naopak z rodin úplných. Otázkou také je, zda tyto problémy ovlivňuje věk dětí, ve kterém rozvod rodičů museli absolvovat, zda v případě, že našli vhodného partnera či partnerku, je v partnerském soužití i nadále provázejí další problémy, jako např. odkládání či vyhýbání se sňatku, popř. zvýšená rozvodovost apod., případně zda jsou s tímto partnerem či partnerkou schopni sdílet společnou domácnost.

5.2 Výzkumný problém

Na základě studia odborné literatury a zpracování teoretické části diplomové práce byl výzkumný problém stanoven takto: Má či nemá rozvod rodičů negativní vliv na utváření partnerských vztahů jejich dětí?

Výzkumný problém vyplynul při zpracování teoretické části diplomové práce z následujících dvou tvrzení:

1. Rozvod rodičů ovlivní negativně téměř všechny děti.
2. Tendence opakovat chování rodičů v oblasti partnerských vztahů se projevuje u většiny dětí.

5.3 Formulace hypotéz

V souladu s výše uvedeným výzkumným cílem a výzkumným problémem byly formulovány tzv. věcné hypotézy. Aby bylo možné věcné hypotézy následně testovat za pomoci statistických metod, byly převedeny na tzv. statistické hypotézy (Chrásková, 2006, s. 78).

5.3.1 Věcné hypotézy

Hypotéza č. 1: Jedinci pocházející z rozvedených rodin mají větší problémy při hledání partnera/partnerky než jedinci z rodin úplných.

Hypotéza č. 2: Osoby pocházející z rozvedených rodin častěji žijí bez partnera/partnerky než osoby pocházející z rodin úplných.

Hypotéza č. 3: Osoby pocházející z rozvedených rodin častěji žijí s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku než osoby z rodin úplných.

Hypotéza č. 4: Jedinci pocházející z rozvedených rodin častěji uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) než jedinci z rodin úplných.

Hypotéza č. 5: Osoby pocházející z rozvedených rodin se častěji rozvádějí než osoby z rodin úplných.

5.3.2 Statistické hypotézy

Hypotéza č. 1: Četnost jedinců majících problémy při hledání partnera/partnerky je u osob pocházejících z rozvedených rodin vyšší než četnost jedinců majících problémy při hledání partnera/partnerky u osob pocházejících z rodin úplných.

Hypotéza č. 2: Četnost jedinců žijících bez partnera/partnerky je u osob pocházejících z rozvedených rodin vyšší než četnost jedinců žijících bez partnera/partnerky u osob pocházejících z rodin úplných.

Hypotéza č. 3: Četnost jedinců žijících s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku je u osob pocházejících z rozvedených rodin vyšší než četnost jedinců žijících s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku u osob pocházejících z rodin úplných.

Hypotéza č. 4: Četnost jedinců, kteří uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) je u osob pocházejících z rozvedených rodin vyšší než četnost jedinců, kteří uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) u osob pocházejících z rodin úplných.

Hypotéza č. 5: Počet rozvodů je u osob pocházejících z rozvedených rodin vyšší než počet rozvodů u osob pocházejících z rodin úplných.

Vysvětlení pojmů použitých v hypotézách:

Osoby (jedinci) pocházející z rozvedených rodin - osoby, které zažili rozvod svých vlastních rodičů (tedy osoby, které žijí/žili pouze s jedním z rodičů; včetně osob, které žijí/žili v doplněné rodině - tj. rodině s novým partnerem/partnerkou matky nebo otce)

Osoby (jedinci) pocházející z úplných rodin - osoby, které nezažili rozvod svých vlastních rodičů (tedy osoby, které od narození žijí/žili s oběma vlastními rodiči)

5.4 Předvýzkum

Před vlastním výzkumem byl proveden předvýzkum, který probíhal formou dotazníkového šetření. Předvýzkumu se zúčastnilo 30 respondentů, 15 pocházejících z rozvedených rodin a 15 z rodin úplných. Oběma skupinám bylo položeno několik otázek umožňujících uzavřené i otevřené odpovědi. Byl uskutečněn v únoru roku 2013. Na základě dat získaných pomocí předvýzkumu byla vytvořena konečná verze dotazníku.

5.5 Výzkumný vzorek

Výzkumného šetření se zúčastnilo 200 respondentů, kteří byli osloveni v průběhu března roku 2013. Hlavním požadavkem bylo rozdělení respondentů do dvou základních skupin, z nichž každá čítala 100 respondentů. První skupinu tvořili osoby pocházející z rozvedených rodin, druhou skupinu jedinci z rodin úplných. Jediným kritériem pro účast ve výzkumném šetření byl minimální věk, který byl určen na 18 let. Žádné jiné omezující kritérium nebylo stanoveno. Rozdíly mezi pohlavím nebyly v rámci tohoto výzkumného šetření brány v potaz.

5.6 Výzkumná metodika

V souladu s výzkumným cílem, výzkumným problémem a na základě provedeného předvýzkumu byla jako nejvhodnější metoda sběru dat vybrána kvantitativní metoda realizovaná formou dotazníkového šetření. Dotazník (viz Příloha č. 1) byl v elektronické podobě prostřednictvím internetu zveřejněn na začátku března roku 2013. Pro potřeby porovnání dat získaných od osob pocházejících z rozvedených a nerozvedených (tedy úplných) rodin byl dotazník limitován plnohodnotným vyplněním 100 respondenty z každé skupiny. Jakmile tak byl dosažen požadovaný počet respondentů v obou kategoriích, dotazníkové šetření bylo ukončeno a neplnohodnotně vyplněné dotazníky, které se do limitu nezapočítávaly, byly znehodnoceny.

Dotazník byl pro všechny respondenty volně dostupný na internetu a mohl jej tak vyplnit každý jedinec starší 18 let. Tím byla dosažena vyšší míra objektivity a validity výzkumného šetření, jelikož nebyl cíleně distribuován vybraným respondentům. Pro potřeby získání dat od osob pocházejících z rozvedených rodin byl pak dotazník dále uveřejněn na různých internetových stránkách a diskuzích zabývajících se problematikou rozvodu.

Dotazník obsahuje dvanáct otázek a byl vytvořen pouze pro účely této diplomové práce. V úvodu je respondent seznámen, k jakým účelům dotazník slouží a jak má být vyplněn. Z důvodů vyšší návratnosti dotazníku byly zvoleny převážně uzavřené otázky, ve většině případů s možností odpovědi ano či ne. Pouze ve třech případech byla respondentům ponechána možnost odpovědi, a to proto, aby mohli uvést svůj věk. Dotazník je poměrně jednoduchý a časově nenáročný, což opět zvýšilo jeho potencionální návratnost.

6 Analýza a interpretace získaných dat

Analýza a interpretace dat získaných pomocí dotazníkového šetření je rozdělena do tří částí. V první části se seznámíme s konkrétními výsledky dotazníkového šetření, ve druhé části se pak zaměříme na ověřování platnosti hypotéz a ve třetí části shrneme závěry, které z výzkumného šetření plynou.

6.1 Výsledky dotazníkového šetření

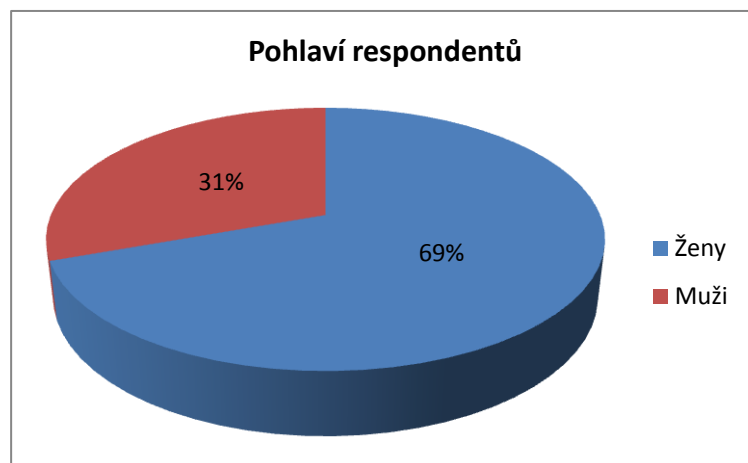
V následující podkapitole jsou za pomoci tabulek a grafů vyhodnocena data získaná od respondentů na základě dotazníkového šetření. Vzhledem k odlišným počtům respondentů odpovídajících na jednotlivé otázky jsou vybraná data procentuálně vyjádřena. Každá tabulka i graf jsou doplněny slovním komentářem.

Nejprve je uvedena charakteristika všech respondentů zúčastněných na dotazníkovém šetření. Následně jsou jednotlivé položky dotazníkového šetření vyhodnoceny pro dvě skupiny respondentů odděleně, a to pro osoby pocházející z rozvedených rodin a pro osoby pocházející z rodin úplných. Data získaná od výše uvedených skupin respondentů jsou následně mezi sebou porovnávána.

6.1.1 Charakteristika respondentů

Výzkumný vzorek tvořilo celkem 200 respondentů, z nichž 100 pocházelo z rozvedených rodin a 100 z rodin úplných. Rozdělení respondentů na dvě skupiny bylo uskutečněno pomocí dotazníkové otázky č. 3: *Rozvedli se Vaši rodiče?*.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 139 žen a 61 mužů, mezi respondenty tedy převažovaly ženy (viz Graf č. 1). Věk respondentů byl pro potřeby tohoto dotazníkového šetření omezen kritériem - starší 18 let. Toto kritérium bylo stanoveno, jelikož se dotazník zabývá problematikou partnerských vztahů a předpokládáme, že u osob starších 18 let jsou zkušenosti s touto problematikou vyšší. Věk respondentů je rozdělen do pěti věkových kategorií, z nichž nejpočetnější je věková kategorie 18 - 29 let (viz Tabulka č. 1).

Graf č. 1: Pohlaví respondentů (v %)

Věková kategorie	Počet respondentů
18 - 29	85
30 - 39	68
40 - 49	21
50 - 59	18
60 a více	8

Tab. č. 1: Věk respondentů

Charakteristika respondentů je pro obě skupiny osob pocházejících z rozvedených i nerozvedených rodin uvedena společně, jelikož její rozdělení není pro analýzu a interpretaci dat tohoto výzkumného šetření rozhodující.

Dále jsou data získaná od osob pocházejících z rozvedených rodin a osob pocházejících z rodin úplných vyhodnocena samostatně a následně jsou mezi sebou porovnána.

6.1.2 Vyhodnocení jednotlivých položek dotazníkového šetření

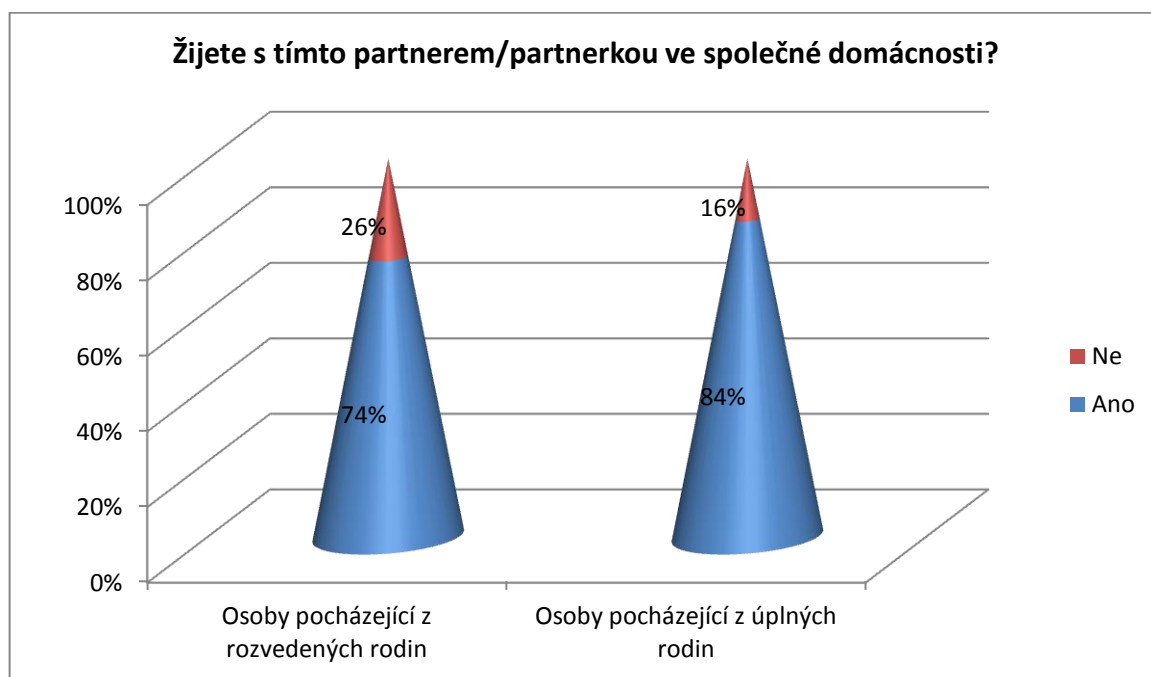
V rámci dotazníkového šetření respondenti pocházející z rozvedených i nerozvedených rodin odpovídali na otázku, mají-li partnera či partnerku (viz dotazníková otázka č. 5: *Máte partnera/partnerku?*). Ze získaných dat vyplývá, že 156 respondentů mělo v době vyplňování dotazníku partnera či partnerku, 44 respondentů bylo nezadaných. U osob pocházejících z rozvedených rodin mělo partnera či partnerku 76 jedinců, 24 bylo nezadaných. Co se týká osob pocházejících z úplných rodin, 80 z nich bylo v době vyplňování dotazníku zadaných

a 20 bylo bez stálého partnera či partnerky. V počtu zadaných jedinců tak nebyl mezi osobami pocházejícími z rozvedených a nerozvedených rodin shledán žádný zásadní rozdíl (viz Tabulka č. 2).

	Zadaní	Nezadaní
Osoby pocházející z rozvedených rodin	76	24
Osoby pocházející z úplných rodin	80	20

Tab. č. 2: Zadaní a nezadaní jedinci

U respondentů, kteří měli v době vyplňování dotazníku partnera či partnerku nás zajímalo, zda s tímto partnerem či partnerkou sdílí, popř. nesdílí společnou domácnost (viz dotazníková otázka č. 6: *Žijete s tímto partnerem/partnerkou ve společné domácnosti?*). Z osob pocházejících z rozvedených rodin tak na tuto otázku odpovídalo 76 jedinců a výsledky jsou následující: 56 z nich odpovědělo, že s partnerem či partnerkou žijí ve společné domácnosti, 20 z nich odpovědělo, že nikoliv. U jedinců pocházejících z úplných rodin pak na tuto otázku odpovídalo 80 osob a z výsledků vyplynulo: 67 z nich společnou domácnost se svým protějškem sdílí a 13 z nich se svým partnerem či partnerkou nežije (viz Graf č. 2).

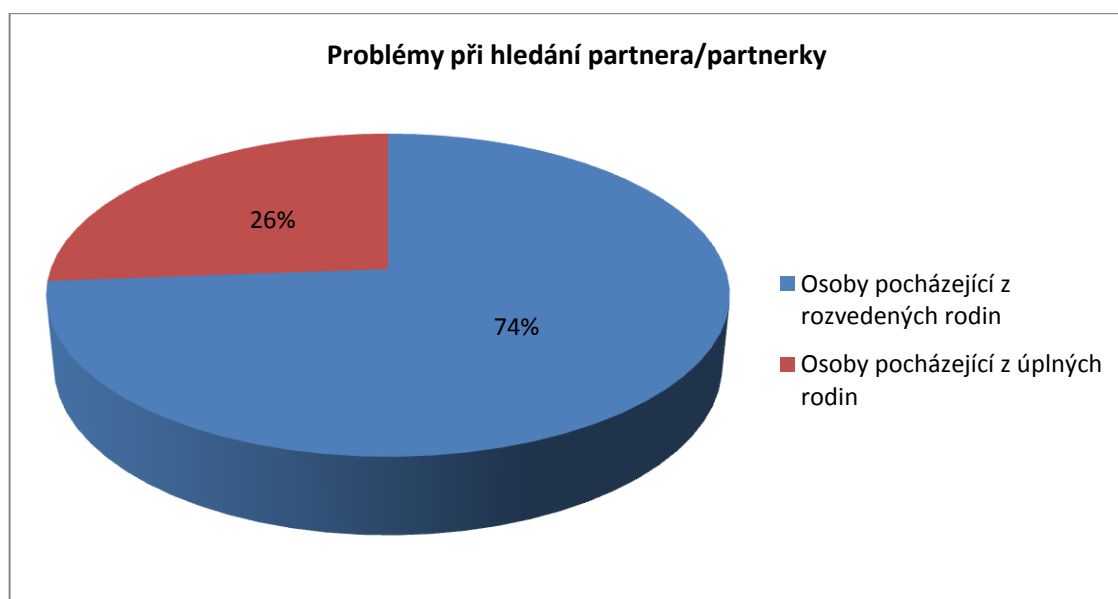

Graf č. 2: Počet osob žijících/nežijících s partnerem či partnerkou ve společné domácnosti (v %)

Z výše uvedeného grafu je patrné, že zadaných jedinců, kteří žijí se svým partnerem či partnerkou ve společné domácnosti je více mezi osobami pocházejícími z úplných rodin.

Tyto osoby sdílí se svým partnerem či partnerkou společnou domácnost v 84 % případů. Naopak zadaní jedinci, kteří pocházejí z rozvedených rodin, žijí se svým partnerem či partnerkou v 74 % případů. Procentuální rozdíl mezi oběma skupinami však tvoří pouhých 10 %, což neumožňuje činit žádné komplexnější závěry.

Zásadní pro dotazníkové šetření byla dotazníková otázka č. 7: *Míváte (měl/a jste) problémy při hledání partnera/partnerky?*, na kterou odpovídali všichni zúčastnění respondenti, tedy 100 osob pocházejících z rozvedených rodin a 100 osob z rodin úplných. Osoby pocházející z rozvedených rodin odpověděli na tuto otázku v 62 případech kladně, 38 z nich se vyjádřilo záporně. U jedinců pocházejících z rodin úplných byla situace téměř opačná, 78 z nich se vyjádřilo, že problémy při hledání partnera či partnerky nepociťuje a pouhých 22 uvedlo, že tyto problémy má. Celkově tak problémy při hledání partnera či partnerky přiznalo 84 osob (viz Graf č. 3).

Graf č. 3: Počet jedinců, kteří mají problémy při hledání partnera/partnerky (v %)

Jelikož na tuto otázku odpovídal stejný počet respondentů jak z rozvedených, tak nerozvedených rodin, v grafickém znázornění jsme se zaměřili pouze na osoby, které problémy při hledání partnera či partnerky mají. Z výše uvedeného grafu tak lze vyčíst, že z celkového počtu 84 osob, které problémy při hledání partnera či partnerky pociťují, pochází v procentuálním vyjádření 74% jedinců z rozvedených rodin a 26 % jedinců z rodin úplných. Jednoznačně tak problémy při hledání partnera či partnerky převažují u osob, jejichž rodiče se rozvedli.

U respondentů pocházejících z rozvedených rodin jsme navíc zjišťovali, zdali mají problémy při hledání partnera či partnerky souvislost s dobou, kdy se jejich rodiče rozvedli (viz dotazníková otázka č. 4: *Kdy se Vaši rodiče rozvedli?*). Respondenti měli na výběr ze tří možností: v dětství (od narození do 10 let), v dospívání (11 až 18 let) a později (19 let a více). Ze 100 osob pocházejících z rozvedených rodin uvedlo 43 jedinců, že se jim rodiče rozvedli v dětství, 40 uvedlo, že v dospívání a 17 označilo možnost později.

Problémy při hledání partnera či partnerky pak přiznalo 62 respondentů pocházejících z rozvedených rodin, z nichž 25 uvedlo, že se jim rodiče rozvedli v dětství, 34 v dospívání a 3 později (viz Tabulka č. 3).

Doba rozvodu rodičů	Počet respondentů	Z toho přiznávajících problémy
v dětství	43	25
v dospívání	40	34
později	17	3
	Σ 100	Σ 62

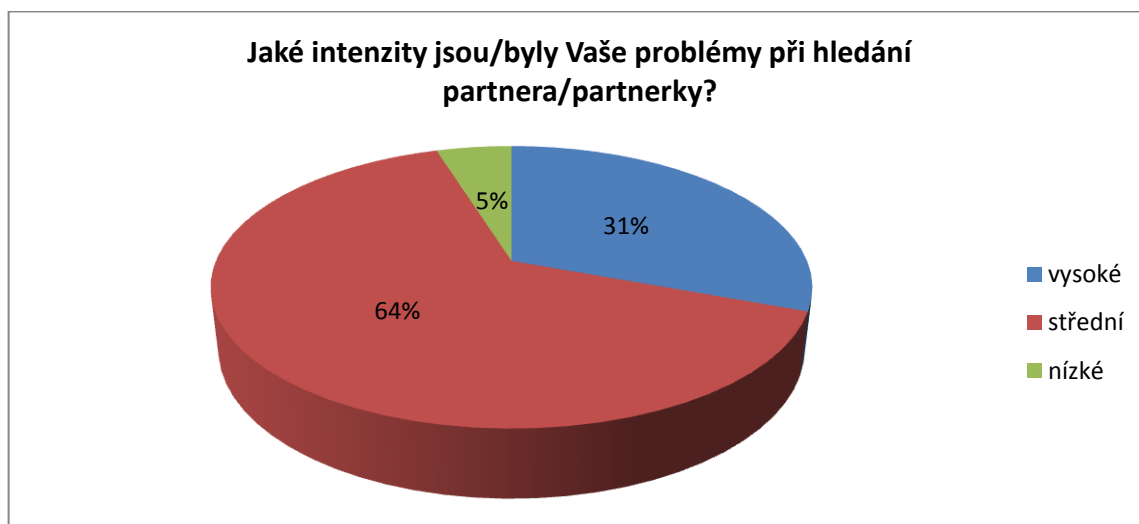
Tab. č. 3: Počet osob majících problémy při hledání partnera/partnerky v závislosti na době rozvodu rodičů

Z tabulky č. 3 je patrné, že nejvíce pocítují problémy při hledání partnera či partnerky osoby, jimž se rodiče rozvedli v době jejich dospívání, a to ve 34 případech z celkového počtu 40 rozvodů. O něco menší je pak počet osob uvádějících stejné problémy, kterým se rodiče rozvedli v dětství, tedy 25 z celkového počtu 43 rozvodů. Zanedbatelný je pak počet osob, majících problémy při hledání partnera či partnerky, kterým se rodiče rozvedli v pozdějším věku. Můžeme tedy konstatovat, že nejvyšší riziko problémů při hledání partnera či partnerky jsme zaznamenali u osob, kterým se rodiče rozvedli v období dospívání.

V souvislosti s problémy při hledání partnera či partnerky nás v rámci dotazníkového šetření dále zajímalo, jakou intenzitu těmto problémům přisuzovali sami respondenti (viz dotazníková otázka č. 8: *Jaké intenzity jsou/byly Vaše problémy při hledání partnera/partnerky?*). Dotazovaní měli na výběr ze tří možností: vysokou, střední a nízkou. Vysokou intenzitu problémů volili respondenti, kterým hledání partnera či partnerky činilo výrazné potíže, případně nemohli partnera či partnerku vůbec najít. Střední intenzitu problémů si vybírali ti jedinci, kterým hledání partnera či partnerky činilo potíže, avšak dokázali si i přes tyto potíže partnera či partnerku najít. Nízkou intenzitu pak označili ti respondenti, pro které byly problémy při hledání partnera či partnerky zanedbatelné. Na tuto

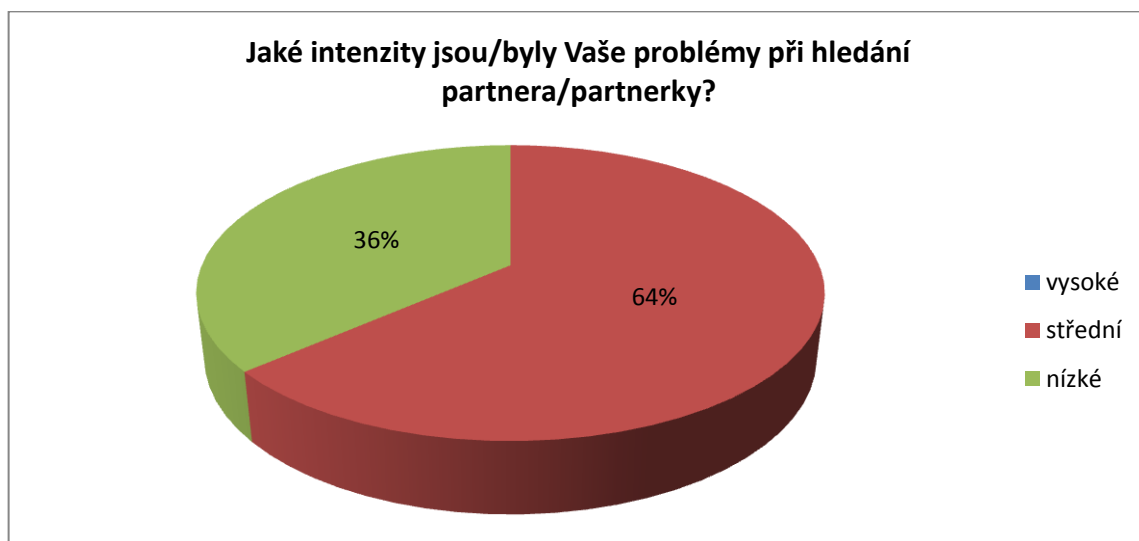
otázku odpovídali pouze respondenti, kteří na dotazníkovou otázku č. 7: *Míváte (měl/a jste) problémy při hledání partnera/partnerky?*, odpověděli ano.

Z jedinců pocházejících z rozvedených rodin na tuto otázku odpovídalo 62 respondentů. Vysokou míru intenzity problémů přiznalo 19 jedinců. Střední intenzitu problémů označilo 40 osob a nízkou intenzitu si zvolili 3 jedinci (viz Graf č. 4).

Graf č. 4: Intenzita problémů při hledání partnera/partnerky u jedinců pocházejících z rozvedených rodin (v %)

U osob pocházejících z úplných rodin volilo intenzitu problémů při hledání partnera či partnerky 22 jedinců. Ve 14 případech respondenti uvedli, že pociťovali střední intenzitu problémů, v 8 případech pak uvedli intenzitu problémů nízkou. Vysokou intenzitu problémů při hledání partnera či partnerky nepřiznal žádný dotazovaný jedinec (viz Graf č. 5).

Graf č. 5: Intenzita problémů při hledání partnera/partnerky u jedinců pocházejících z úplných rodin (v %)

Z výše uvedených grafů lze vyčíst, že v procentuálním vyjádření nejvíce a srovnatelně u obou skupin osob pocházejících z rozvedených i nerozvedených rodin volili respondenti možnost střední intenzity problémů, a to v 64 % případů. Nízkou intenzitu problémů pak volilo více respondentů pocházejících z úplných rodin, v poměru k celkovému počtu respondentů odpovídajících na danou otázku to bylo 36 %. Vysokou intenzitu problémů při hledání partnera či partnerky pak uváděli pouze osoby pocházející z rozvedených rodin.

Všichni respondenti zúčastnění na dotazníkovém šetření dále odpovídali na otázku, v kolika letech prožili svůj první vážný vztah (viz dotazníková otázka č. 9: *V kolika letech jste měl/a první vážný vztah?*). Odpovědi na tuto otázku se pohybovali ve věkovém rozmezí od 13 do 32 let, což byly krajní hodnoty uvedené dotázanými jedinci. Nejčastěji však respondenti uváděli, že první vážný vztah prožili v 17 letech. Zhruba srovnatelný počet jedinců pak odpovědělo, že svůj první vztah zažilo v 16 a 18 letech. Průměrný věk, ve kterém dotázaní jedinci prožili svůj první vážný vztah, pak činil 17,8 let.

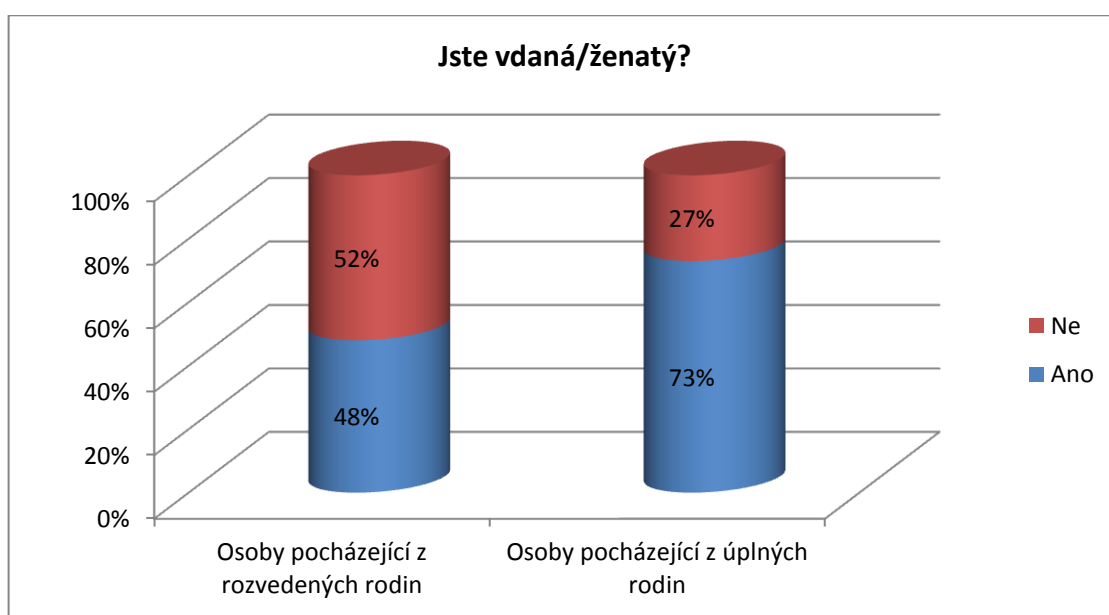
Pro potřeby porovnání výsledků mezi jedinci pocházejícími z rozvedených a nerozvedených rodin jsme také vypočítali průměrný věk pro každou skupinu samostatně. U osob pocházejících z rozvedených rodin činil průměrný věk, ve kterém jedinci zažili svůj první vážný vztah 17 let, u osob pocházejících z rodin úplných byl tento věk 17,7 let (viz Tabulka č. 4). Mezi osobami pocházejícími z rozvedených rodin pak 6 jedinců odpovědělo, že žádný vážný vztah doposud nezažilo. Z jedinců pocházejících z úplných rodin takto neodpověděl nikdo. Jelikož je však toto číslo velmi malé je možné jej připsat na vrub náhody.

	Průměrný věk
Osoby pocházející z rozvedených rodin	17 let
Osoby pocházející z úplných rodin	17,7 let
Všichni respondenti	17,8 let

Tab. č. 4: Průměrný věk respondentů v době prvního vážného vztahu

Z výše uvedených údajů vyplývá, že neexistuje žádný zásadní rozdíl mezi průměrným věkem, ve kterém zažili svůj první vážný vztah jedinci pocházející z rozvedených rodin a průměrným věkem, ve kterém prožili svůj první vážný vztah osoby pocházející z rodin úplných.

Jako další nás zajímalo, zdali ty osoby, které uvedly, že mají partnera či partnerku, s kterým/terou sdílí společnou domácnost, žijí s tímto partnerem či partnerkou v sezdaném nebo nesezdaném svazku (viz dotazníková otázka č. 10: *Jste vdaná/ženatý?*). Na tuto otázku tak odpovídali pouze respondenti, kteří uvedli, že mají partnera či partnerku se kterým žijí ve společné domácnosti, tedy v řeči čísel: 56 osob pocházejících z rozvedených rodin a 67 osob pocházejících z úplných rodin. Z 56 jedinců pocházejících z rozvedených rodin uvedlo, že žije s partnerem či partnerkou v sezdaném svazku 27 osob, v nesezdaném svazku 29 osob. Z 67 osob pocházejících z úplných rodin pak odpovědělo, že žije s partnerem či partnerkou v sezdaném svazku 49 jedinců, v nesezdaném svazku 18 jedinců (viz Graf č. 6).

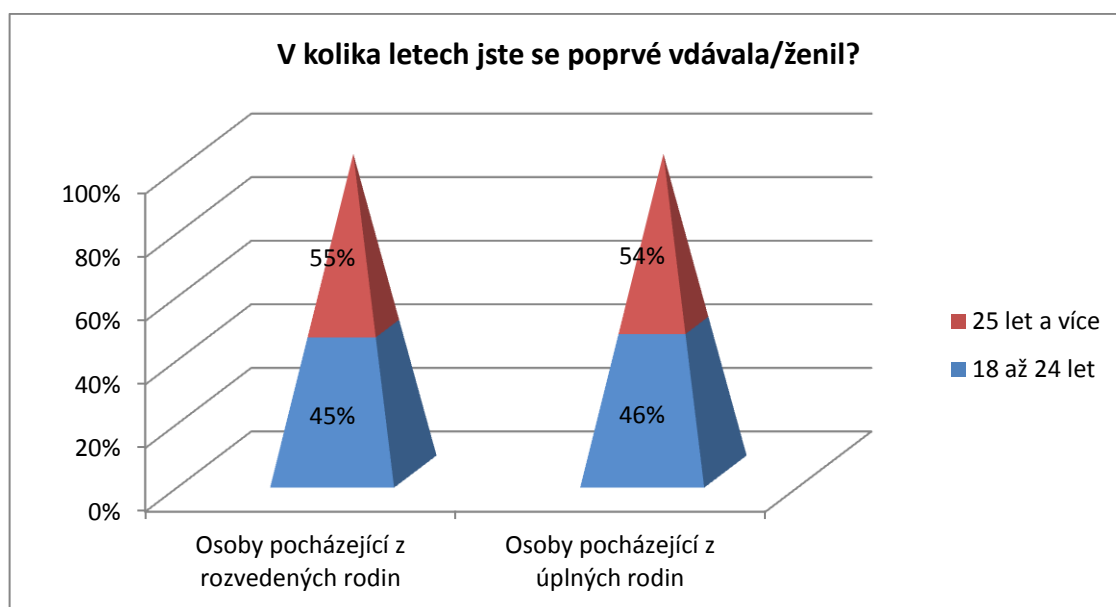

Graf č. 6: Počet osob žijících v sezdaném/nesezdaném svazku (v %)

Z grafu č. 6 je patrné, že počet jedinců žijících se svým partnerem či partnerkou v sezdaném svazku je u osob pocházejících z úplných rodin vyšší. Tyto osoby jsou za svého protějška provdány v 73 % případů, v 27 % případů pak spolu žijí, aniž by uzavřeli sňatek. U osob pocházejících z rozvedených rodin je pak počet provdaných jedinců v procentuálním vyjádření 48 % a počet neprovdaných 52 %.

U osob žijících se svým partnerem či partnerkou v sezdaném svazku a u osob rozvedených jsme dále zjišťovali, jaký byl jejich věk v době prvního sňatku (viz dotazníková otázka č. 11: *V kolika letech jste se poprvé vdávala/ženil?*). Na tuto otázku odpovědělo celkem 107 respondentů, z nichž 51 pocházelo z rozvedených rodin a 56 z rodin úplných.

Při vyhodnocování této otázky byl nejvíce důležitý věk 25 let, který nám respondenty rozděloval do dvou skupin. První skupinu tvořili jedinci, kteří uzavřeli sňatek ve věku od 18 do 24 let, druhou skupinu pak tvořili osoby, které uzavřeli sňatek ve věku 25 let a více. Z 51 jedinců pocházejících z rozvedených rodin uzavřelo 23 z nich sňatek ve věkové kategorii 18 až 24 let, 28 z nich pak ve věkové kategorii 25 let a více. Z 56 osob pocházejících z úplných rodin si 26 jedinců řeklo své ano ve věku od 18 do 24 let a 30 jedinců pak ve věku 25 let a více (viz Graf č. 7).

Graf č. 7: Věk respondentů v době prvního sňatku (v %)

Dále jsme vypočítali průměrný věk respondentů a vyšlo nám následující: průměrný věk osob pocházejících z rozvedených rodin byl v době prvního sňatku 23,8 let, průměrný věk osob pocházejících z úplných rodin byl v době prvního sňatku 22,9 let. Průměrný věk všech dotázaných respondentů pak v době prvního manželství činil 23,3 let (viz Tabulka č. 5).

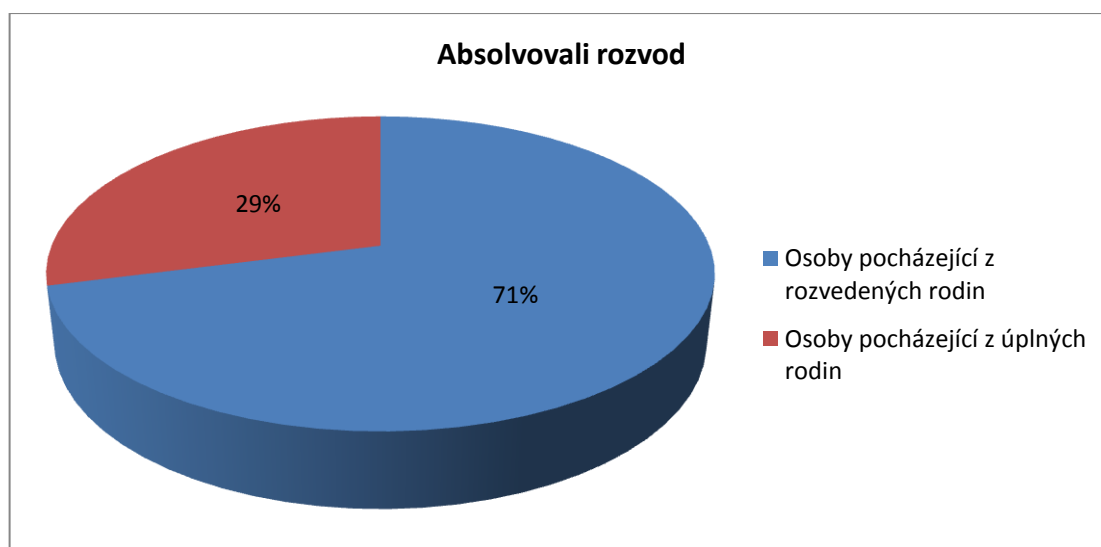
	Průměrný věk
Osoby pocházející z rozvedených rodin	23,8 let
Osoby pocházející z úplných rodin	22,9 let
Všichni respondenti	23,3 let

Tab. č. 5: Průměrný věk respondentů v době prvního sňatku

Z výše uvedeného grafu a tabulky vyplývá, že věk respondentů byl v době prvního sňatku u osob pocházejících z rozvedených a nerozvedených rodin zhruba stejný.

Jako poslední nás v rámci dotazníkového šetření zajímalo, kolik dotázaných jedinců již ve svém životě absolvovalo rozvod (viz dotazníková otázka č. 12: *Absolvoval/a jste již rozvod?*). U této otázky jsme nestanovili žádné omezující kritérium a odpovídali tak na ni všichni zúčastnění respondenti. Výsledky byly následující: z 200 respondentů odpovědělo 31 ano a 169 ne. Nízký počet respondentů, kteří rozvod absolvovali, byl dán zejména převažující nižší věkovou kategorií osob zúčastněných na dotazníkovém šetření.

Z 31 jedinců, kteří uvedli, že rozvod absolvovali, pak 22 pocházelo z rozvedených rodin a 9 z rodin úplných (viz Graf č. 8).

Graf č. 8: Počet jedinců, kteří absolvovali rozvod (v %)

Z důvodu toho, že na tuto otázku odpovídal naprosto stejný počet osob, jak z rozvedených, tak úplných rodin, nalezneme v grafickém znázornění procentuální vyjádření pouze počtu osob, kteří rozvod absolvovali. Z grafu č. 8 tak vyplývá, že z celkového počtu 31 jedinců, kteří rozvod absolvovali, pocházelo 71 % dotázaných z rozvedených rodin a 29 % z rodin úplných. Jedinci, kteří již ve svém životě zažili rozvod tak převažovali mezi osobami pocházejícími z rozvedených rodin.

6.2 Ověřování platnosti hypotéz

Ověřování platnosti formulovaných hypotéz provedeme za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Dle Chrásky (2006, s. 83 – 95) se tento statistický test významnosti užívá při zpracování výsledků dotazníkového šetření v případech, kdy rozhodujeme, zdali existuje závislost mezi dvěma pedagogickými jevy (proměnnými).

Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku začíná formulováním nulové a alternativní hypotézy. Nulová hypotéza (H_0) je tvrzení předpokládající, že mezi sledovanými jevy není vztah. Alternativní hypotéza (H_A) je tvrzení domnívající se, že mezi sledovanými jevy je vztah.

Výsledky získané pomocí dotazníkového šetření zapíšeme do tzv. kontingenční tabulky. Číselné hodnoty uvedené bez závorek vyjadřují četnost respondentů (P), kteří na určitou otázku odpověděli určitým způsobem. Čísla uvedená vedle tabulky a pod tabulkou pak vyjadřují tzv. marginální četnosti, tedy součty četností v řádcích a sloupcích tabulky.

Pro každé pole kontingenční tabulky dále vypočítáme tzv. očekávanou četnost (O), která odpovídá platnosti nulové hypotézy. Očekávaná četnost je uvedena v závorkách a vypočítáme ji tak, že násobíme odpovídající marginální četnosti pro dané pole kontingenční tabulky a tento součin následně dělíme celkovou četností.

Následně vypočítáme hodnotu testového kritéria χ^2 jako součet vypočítaných hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$ taktéž pro každé pole kontingenční tabulky. Hodnota testového kritéria χ^2 je ukazatelem velikosti rozdílu mezi skutečností a nulovou hypotézou. K posouzení vypočítané hodnoty χ^2 je třeba dále určit počet stupňů volnosti podle vztahu $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$, kde r je počet řádků a s je počet sloupců v kontingenční tabulce. Poté si zvolíme hladinu významnosti, a to buď 0,05 (vyjadřující 5% riziko omylu) nebo 0,01 (vyjadřující 1% riziko omylu). Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti nalezneme ve statistické tabulce (viz Příloha č. 2) kritickou hodnotu testového kritéria, kterou srovnáme s vypočítanou hodnotou. Jestliže je vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 menší než hodnota kritická, přijímáme nulovou hypotézu. Pokud je vypočítaná hodnota větší nebo rovna hodnotě kritické, odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Ověřování platnosti hypotéz jsme provedli na hladině významnosti 0,05, výše uvedený postup byl použit při ověřování platnosti všech formulovaných hypotéz.

Hypotéza č. 1: Jedinci pocházející z rozvedených rodin mají větší problémy při hledání partnera/partnerky než jedinci z rodin úplných.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Četnost jedinců majících problémy při hledání partnera/partnerky je u osob pocházejících z rozvedených rodin zhruba stejná jako četnost jedinců majících problémy při hledání partnera/partnerky u osob pocházejících z rodin úplných.

H_A : Četnost jedinců majících problémy při hledání partnera/partnerky u osob pocházejících z rozvedených rodin a četnost jedinců majících problémy při hledání partnera/partnerky u osob pocházejících z rodin úplných je rozdílná.

Hypotézu testujeme na základě otázky č. 7 z dotazníku.

Míváte (měl/a jste) problémy při hledání partnera/partnerky?

	Ano	Ne	Σ
Osoby pocházející z rozvedených rodin	62 (42)	38 (58)	100
Osoby pocházející z úplných rodin	22 (42)	78 (58)	100
Σ	84	116	200

Tab. č. 6: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 1

Vypočítaná hodnota testového kritéria: $\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} \cong 32,841$

Počet stupňů volnosti: $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 1$

Kritická hodnota testového kritéria: $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická. Na základě této skutečnosti tak odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

V souladu s daty získanými pomocí dotazníkového šetření (viz kapitola 6.1.2) a s přijatou alternativní hypotézou můžeme konstatovat, že u osob pocházejících z rozvedených rodin se problémy při hledání partnera či partnerky objevují častěji.

Výše uvedenou hypotézu uvádějící, že jedinci pocházející z rozvedených rodin mají větší problémy při hledání partnera/partnerky než jedinci z rodin úplných, **přijímáme**.

Hypotéza č. 2: Osoby pocházející z rozvedených rodin častěji žijí bez partnera/partnerky než osoby pocházející z rodin úplných.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Četnost jedinců žijících bez partnera/partnerky je u osob pocházejících z rozvedených rodin zhruba stejná jako četnost jedinců žijících bez partnera/partnerky u osob pocházejících z rodin úplných.

H_A : Četnost jedinců žijících bez partnera/partnerky u osob pocházejících z rozvedených rodin a četnost jedinců žijících bez partnera/partnerky u osob pocházejících z rodin úplných je rozdílná.

Hypotézu testujeme na základě otázky č. 6 z dotazníku.

Žijete s partnerem/partnerkou ve společné domácnosti?

	Ano	Ne	Σ
Osoby pocházející z rozvedených rodin	56 (59,92)	20 (16,08)	76
Osoby pocházející z úplných rodin	67 (63,08)	13 (16,92)	80
Σ	123	33	156

Tab. č. 7: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 2

Vypočítaná hodnota testového kritéria: $\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} \cong 2,364$

Počet stupňů volnosti: $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 1$

Kritická hodnota testového kritéria: $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Vypočítaná hodnota testového kritéria je nižší než hodnota kritická. Proto odmítáme hypotézu alternativní a přijímáme hypotézu nulovou.

Můžeme tedy konstatovat, že počet jedinců žijících bez partnera či partnerky je mezi osobami pocházejícími z rozvedených a nerozvedených rodin zhruba stejný.

Hypotézu předpokládající, že osoby pocházející z rozvedených rodin častěji žijí bez partnera či partnerky než osoby pocházející z rodin úplných, **odmítáme**.

Hypotéza č. 3: Osoby pocházející z rozvedených rodin častěji žijí s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku než osoby z rodin úplných.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Četnost jedinců žijících s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku je u osob pocházejících z rozvedených rodin zhruba stejná jako četnost jedinců žijících s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku u osob pocházejících z rodin úplných.

H_A : Četnost jedinců žijících s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku u osob pocházejících z rozvedených rodin a četnost jedinců žijících s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku u osob pocházejících z rodin úplných je rozdílná.

Hypotézu testujeme na základě otázky č. 10 z dotazníku.

		Jste vdaná/ženatý?		
		Ano	Ne	Σ
Osoby pocházející z rozvedených rodin	Osoby pocházející z rozvedených rodin	27 (34,60)	29 (21,40)	56
	Osoby pocházející z úplných rodin	49 (41,40)	18 (25,60)	67
Σ		76	47	123

Tab. č. 8: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 3

Vypočítaná hodnota testového kritéria: $\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} \cong 8,019$

Počet stupňů volnosti: $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 1$

Kritická hodnota testového kritéria: $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická. V souladu s výše uvedeným postupem tak odmítáme hypotézu nulovou a přijímáme hypotézu alternativní.

Na základě výsledků dotazníkového šetření (viz kapitola 6.1.2) a přijaté alternativní hypotézy tak můžeme konstatovat, že jedinců žijících s partnerem či partnerkou v nesezdaném svazku je mezi osobami pocházejícími z rozvedených rodin více než mezi osobami pocházejícími z rodin úplných.

Hypotézu domnívající se, že osoby pocházející z rozvedených rodin častěji žijí s partnerem či partnerkou v nesezdaném svazku, **přijímáme**.

Hypotéza č. 4: Jedinci pocházející z rozvedených rodin častěji uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) než jedinci z rodin úplných.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Četnost jedinců, kteří uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) je u osob pocházejících z rozvedených rodin zhruba stejná jako četnost jedinců, kteří uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) u osob pocházejících z rodin úplných.

H_A : Četnost jedinců, kteří uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) u osob pocházejících z rozvedených rodin a četnost jedinců, kteří uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) u osob pocházejících z rodin úplných je rozdílná.

Hypotézu testujeme na základě otázky č. 11 z dotazníku.

V kolika letech jste se poprvé vdávala/ženil?

	18 až 24 let	25 let a více	Σ
Osoby pocházející z rozvedených rodin	23 (23,36)	28 (27,64)	51
Osoby pocházející z úplných rodin	26 (25,64)	30 (30,36)	56
Σ	49	58	107

Tab. č. 9: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 4

Vypočítaná hodnota testového kritéria: $\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} \cong 0,019$

Počet stupňů volnosti: $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 1$

Kritická hodnota testového kritéria: $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Vypočítaná hodnota testového kritéria je nižší než hodnota kritická. Proto musíme odmítnout hypotézu alternativní a přijmout hypotézu nulovou.

Můžeme tedy konstatovat, že jedinci pocházející z rozvedených rodin a jedinci pocházející z rodin úplných uzavírají manželství zhruba ve stejném věku.

Hypotézu uvádějící, že jedinci pocházející z rozvedených rodin častěji uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) než jedinci z rodin úplných, **odmítáme**.

Hypotéza č. 5: Osoby pocházející z rozvedených rodin se častěji rozvádějí než osoby z rodin úplných.

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Počet rozvodů je u osob pocházejících z rozvedených rodin zhruba stejný jako počet rozvodů u osob pocházejících z rodin úplných.

H_A : Počet rozvodů u osob pocházejících z rozvedených rodin a počet rozvodů u osob pocházejících z rodin úplných je rozdílný.

Hypotézu testujeme na základě otázky č. 12 z dotazníku.

		Absolvoval/a jste již rozvod?	
		Ano	Ne
	Osoby pocházející z rozvedených rodin	22 (15,5)	78 (84,5)
	Osoby pocházející z úplných rodin	9 (15,5)	91 (84,5)
Σ		31	169
			Σ
			100
			100
			200

Tab. č. 10: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 5

Vypočítaná hodnota testového kritéria: $\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} \cong 6,452$

Počet stupňů volnosti: $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 1$

Kritická hodnota testového kritéria: $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická. Na základě této skutečnosti tak odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

V souladu s výsledky dotazníkového šetření (viz kapitola 6.1.2) a s přijatou alternativní hypotézou tak můžeme konstatovat, že rozvod absolvují častěji osoby pocházející z rozvedených rodin než osoby pocházející z rodin úplných.

Výše uvedenou hypotézu předpokládající, že osoby pocházející z rozvedených rodin se častěji rozvádějí než osoby z rodin úplných, **přijímáme**.

6.3 Závěry z výzkumu

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zdali má rozvod rodičů negativní vliv na utváření a průběh partnerských vztahů jejich dětí, prostřednictvím porovnání dat získaných od osob pocházejících z rozvedených rodin a osob pocházejících z rodin úplných, přičemž každou skupinu osob tvořilo 100 respondentů.

Na základě analýzy a interpretace dat získaných pomocí dotazníkového šetření byl skutečně prokázán negativní vliv rozvodu rodičů na utváření a průběh partnerských vztahů jejich dětí. Problémy při hledání partnera či partnerky pocítilo ve svém životě 84 respondentů z celkového počtu 200 dotázaných, přičemž 74 % z nich tvořili osoby pocházející z rozvedených rodin a pouhých 26 % z nich tvořili osoby pocházející z rodin úplných. V souvislosti s problémy při hledání partnera či partnerky byla osobám pocházejícím z rozvedených rodin dále položena otázka, v jakém období se jejich rodiče rozvedli. Jejím účelem bylo zjistit, zdali má na problematiku utváření partnerských vztahů vliv doba, ve které děti rozvod rodičů zažili. Ze získaných dat vyplynulo, že nejvíce osobám, které pocítovali problémy při hledání partnera či partnerky, se rodiče rozvedli v době jejich dospívání. O něco menší byl pak počet osob, které měli problémy při hledání partnera či partnerky, jimž se rodiče rozvedli v dětství. Zanedbatelnou část pak tvořili osoby mající problémy při hledání partnera či partnerky, kterým se rodiče rozvedli v pozdějším věku. V závislosti na problémech při hledání partnera či partnerky nás dále zajímala skutečnost, jakou intenzitu těmto problémům sami respondenti přisuzovali. Z výsledků dotazníkového šetření je patrné, že vysokou intenzitu problémů při hledání partnera či partnerky zažívali pouze osoby pocházející z rozvedených rodin. Počet případů střední intenzity problémů byl pak v procentuálním vyjádření srovnatelný v obou skupinách respondentů (64 %) a nízká intenzita naopak převažovala u osob pocházejících z rodin úplných. U osob, které měli v době vyplňování dotazníku partnera či partnerku, nás také zajímalo, zdali s tímto partnerem či partnerkou sdílí společnou domácnost nebo zdali žijí sami. Ze získaných dat bylo zjištěno, že je mezi osobami, které se svým protějškem společnou domácnost sdílí více jedinců pocházejících z rodin úplných. Procentuální rozdíl mezi oběma skupinami však tvořil pouhých 10 %, což neumožňovalo činit žádné komplexnější závěry. Od respondentů, kteří se vyjádřili, že mají partnera či partnerku, s kterým/kterou žijí ve společné domácnosti, jsme dále zjišťovali, jsou-li za tohoto partnera či partnerku provdání. Z výsledků jednoznačně vyplynulo, že počet jedinců žijících se svým partnerem či partnerkou v sezdaném svazku byl vyšší u osob pocházejících z rodin úplných, a to 73 %. Osoby pocházející z rozvedených

rodin pak byly za svého partnera či partnerku provdány ve 48 % případů. U všech respondentů nás dále zajímalo, zdali již ve svém životě absolvovali rozvod. Z celkového počtu 200 respondentů odpovědělo 31 osob, že ano. Nízký počet kladných odpovědí byl dán zejména tím, že mezi dotazovanými jedinci převažovali mladší věkové kategorie. Z 31 respondentů, kteří rozvod absolvovali, pak 22 pocházelo z rozvedených rodin a 9 z rodin úplných. Rozvodovost tak převažovala mezi osobami, jejichž rodiče se také rozvedli.

V rámci dotazníkového šetření nás v neposlední řadě zajímal průměrný věk respondentů v době první vážné známosti a v době prvního sňatku, který byl opět porovnán mezi skupinou osob pocházejících z rozvedených rodin a skupinou osob pocházejících z rodin úplných. Ze zjištěných výsledků však vyplynulo, že ve věku, kdy jedinci zažili svůj první vážný vztah, a kdy si poprvé řekli své ano, není mezi výše uvedenými skupinami žádný zásadní rozdíl.

V souladu s daty získanými pomocí dotazníkového šetření jsme následně provedli ověřování platnosti formulovaných věcných hypotéz. Výsledky jsou následující:

Hypotéza č. 1: Jedinci pocházející z rozvedených rodin mají větší problémy při hledání partnera/partnerky než jedinci z rodin úplných - byla **přijata**.

Hypotéza č. 2: Osoby pocházející z rozvedených rodin častěji žijí bez partnera/partnerky než osoby pocházející z rodin úplných - byla **odmítnuta**.

Hypotéza č. 3: Osoby pocházející z rozvedených rodin častěji žijí s partnerem/partnerkou v nesezdaném svazku než osoby z rodin úplných - byla **přijata**.

Hypotéza č. 4: Jedinci pocházející z rozvedených rodin častěji uzavírají manželství v pozdějším věku (25 let a více) než jedinci z rodin úplných - byla **odmítnuta**.

Hypotéza č. 5: Osoby pocházející z rozvedených rodin se častěji rozvádějí než osoby z rodin úplných - byla **přijata**.

Závěr

Diplomová práce se zabývá problematikou dětí pocházejících z rozvedených rodin a problematikou partnerských vztahů. Jak již bylo několikrát zmíněno, rozvod je velmi častým jevem, který je doslova každodenní součástí života naší společnosti. Rodina, kterou tato neradostná zkušenost potká, se však musí potýkat s celou řadou problémů. Jedním z nich je i otázka dětí narozených z rozpadajícího se manželství a vlivu rozvodu na ně. Téměř každé dítě totiž rozvod rodičů poznamená, a to zpravidla vždy negativně. A ani oblast partnerských vztahů, není v tomto výjimkou. Jak intenzivně však tato zkušenost děti ovlivní je jen a pouze v rukou rodičů.

Budou-li rodiče dodržovat určité rady a doporučení, mohou negativní dopad rozvodu na děti, a to nejen v oblasti partnerských vztahů, zmírnit na minimum. Ve fázi před rozvodem by rodiče nikdy neměli dětem namlouvat, že se v podstatě nic neděje. Měli by dětem naslouchat, měli by je informovat o všem, co se zrovna odehrává a zejména by jim měli dát najevo, že jsou tu především pro ně. Při samotném rozvodovém řízení by se rodiče měli pokusit děti nezatahovat do rozvodového procesu, čímž je ušetří od řady nepříjemných zážitků. Měli by se také snažit o to, aby děti nebyly svědkem případných vzájemných neshod mezi rodiči. V době po rozvodu by se pak zejména měli vyvarovat chování znevažující postavení druhého rodiče a měli by se pokusit nalézt tu nejvhodnější cestu pro další výchovu svých dětí. Pokud tak rodiče zvládnou rozvod s důstojností, je pravděpodobné, že nejen dětem nijak zásadně neublíží, ale že jim dokonce dají příklad, jak podobné krizové situace, které mohou i v jejich osobním životě nastat, řešit.

Hlavním cílem teoretické části diplomové práce bylo seznámit čtenáře s problematikou rozvodu ve vztahu k dětem, tedy popsat, čím vším si musí dítě projít, rozhodnou-li se jeho rodiče rozvést. Dále upozornit, jaké reakce je od dítěte možné očekávat v jednotlivých fázích rozvodového procesu a jak by rodiče měli na tyto projevy reagovat. V neposlední řadě si práce kladla za cíl stručně charakterizovat oblast partnerských vztahů a zejména pak zhodnotit vliv rodičů a školy na tuto oblast. V souladu se zpracováním teoretické části diplomové práce můžeme konstatovat, že všechny výše uvedené cíle byly splněny.

Praktická část diplomové práce si kladla za cíl, na základě porovnání dat získaných od osob pocházejících z rozvedených rodin a osob pocházejících z rodin úplných, zjistit, zdali má na problémové utváření a problémový průběh partnerských vztahů vliv skutečnost, že někteří jedinci zažili rozvod svých rodičů a jiní nikoliv. Vyhodnocením získaných dat byl

tento negativní vliv rozvodu rodičů na oblast partnerských vztahů prokázán. Cíle praktické části diplomové práce tak byly taktéž splněny.

Pro potvrzení výsledků diplomové práce by bylo dobré výzkumné šetření opakovat. Další výzkumy by pak na uvedenou problematiku mohly navázat a případně ji dále rozšířit. Výzkum by se tak mohl zaměřit např. na rozdíly mezi pohlavím či na obecné problémy rodiny, ve které nejméně jeden z partnerské dvojice pochází z rozvedeného manželství.

Tato práce je určena všem, kteří se problematice rozvodu a jeho vlivu na děti nejen v oblasti partnerských vztahů věnují, ať již na odborné či laické úrovni. Dále je určena všem, kteří mají s rozvodem rodičů zkušenost, popř. těm, které tato problematika zajímá. V neposlední řadě je tato práce určena také rodičům nezletilých dětí, kterým v případě, že uvažují o rozvodu, může sloužit jako praktický rádce.

Seznam zkratek

aj.	–	a jiný, a jiné, a jinak
aktual.	–	aktualizované
apod.	–	a podobně
atd.	–	a tak dále
č.	–	číslo
et al.	–	a další, a kolektiv
např.	–	například
násl.	–	následující
odst.	–	odstavec
písm.	–	písmeno
popř.	–	popřípadě
RVP ZV	–	rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
s.	–	strana
Tab.	–	tabulka
tj.	–	to je, to jest
tzv.	–	takzvaný, takzvané, takzvaně
vyd.	–	vydání

Seznam použité literatury a zdrojů

Monografie

- AUGUSTYN, Józef. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-719-2331-1.
- BALLNIK, Peter. *Otcem i po rozvodu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0150-2.
- ČERNÁ, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-11-4.
- EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETTOVÁ. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. 1. vyd. Praha: TALPRESS, 2000. ISBN 80-7197-169-3.
- FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. aktual. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-80-7357-586-1.
- GARDNER, Richard A. *Rozvod - a čo d'alej?*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1991. ISBN 80-217-0328-8.
- GARDNER, Richard A. *Terapeutické intervence u dětí se syndromem zavržení rodiče*. Vyd. 1. Praha: TRITON, 2010. ISBN 978-80-7387-365-3.
- GOLDENBERG, Herbert and Irene GOLDENBERG. *Counseling today's families*. 3rd ed. New York: Brooks/Cole, 1998. ISBN 0-534-25614-7.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HRDLÍČKA, Jiří. *Já a ty: společná cesta životem*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 1995. ISBN 80-900205-8-5.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-293-4.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rozvod a paragrafy*. Vyd. 2. Brno: Computer Press, 2003. ISBN 80-7226-981-X.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1367-1.
- JANIŠ, Kamil. *Úvod do sexuální výchovy*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2005. ISBN 80-7248-305-6.

- KATRŇÁK, Tomáš et al. *Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-352-3.
- KIRSCHNER, Josef. *Trénink pro partnerský život*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8665-9.
- MARÁDOVÁ, Eva a Zdeňka HAJNÁ. *Základy rodinného života*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-7066-063-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1. vyd. Praha: H&H, 1992. ISBN 80-85467-53-4.
- NOVÁK, Tomáš. *Rodičovské judo: Dítě během rozvodového řízení*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-247-000-2-6.
- NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Jak přežít rozvodové peklo: malý šumář velkých rozvodových hrůz a jak je učinit snesitelnějšími očima psychologa a právníka*. Vyd. 1. Brno: JOTA, 2004. ISBN 80-7217-294-8.
- NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství: malý šumář velkých rozvodových hrůz a jak je učinit snesitelnějšími*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.
- PLAŇAVA, Ivo. *Jak se nerozvádět*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-129-1.
- PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Slušný rozvod*. 1. vyd. Brno: ERA, 2002. ISBN 80-86517-25-X.
- RAŠKOVÁ, Miluše. *Přípravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2077-6.
- SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.
- SONET, Denis. *Dobrý partnerský vztah: jak dosáhnout harmonického manželství*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-040-5.
- TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-403-1.
- TEYBER, Edward. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.
- VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Průvodce partnerským vztahem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2054-8.
- WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089-8.

WARSHAK, Richard A. *Rozvodové jedy*. Vyd. 1. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-439-X.

Kapitoly v knize

BAKALÁŘ, Eduard. Popuzení dítěte proti druhému rodiči. In: BAKALÁŘ, Eduard a Markéta a Daniel NOVÁKOVI et al. *Průvodce rozvodem: pro všechny zúčastněné*. 2. vyd. Praha: NLN, 1996, s. 133-142. ISBN 80-7106-157-3.

BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování výchovných předpokladů rodičů. In: BAKALÁŘ, Eduard et al. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 15-27. ISBN 80-246-1089-2.

BAKALÁŘ, Eduard a Daniel NOVÁK. Výslech nezletilého dítěte před soudem. In: BAKALÁŘ, E., D. NOVÁK a R. A. WARSHAK. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: (tři studie problému)*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2008, s. 7-12. ISBN 978-80-7387-119-2.

JUSANOVÁ, Ela a Jolana KUBICOVÁ. Rodinná mediace je prevencí i řešením rodinných a rozvodových sporů. In: BAKALÁŘ, Eduard et al. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 99-106. ISBN 80-246-1089-2.

ŠVARC, Jiří a Eduard BAKALÁŘ. Syndrom zavrženého rodiče: příčiny, diagnostika, terapie. In: BAKALÁŘ, Eduard et al. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 99-106. ISBN 80-246-1089-2.

Zákony

ČESKO. Zákon č. 94 ze dne 4. prosince 1963 o rodině. [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 53, s. 342-348. [cit. 2011-03-28]. Dostupný z: <http://zakony.kurzy.cz/94-1963-zakon-o-rodine/>

ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111, s. 7662-7663. [cit. 2011-04-06]. Dostupný z: <http://zakony-online.cz/?s149&q149=all>

ČESKO. Zákon č. 99 ze dne 4. prosince 1963, občanský soudní řád. [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 56, s. 393-420. [cit. 2011-04-19]. Dostupný z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/osr/>

ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník. [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 179-258. [cit. 2011-04-26]. Dostupný z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/>

Jiné zdroje

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Věk respondentů

Tabulka č. 2: Zadaní a nezadaní jedinci

Tabulka č. 3: Počet osob majících problémy při hledání partnera/partnerky v závislosti na době rozvodu rodičů

Tabulka č. 4: Průměrný věk respondentů v době prvního vážného vztahu

Tabulka č. 5: Průměrný věk respondentů v době prvního sňatku

Tabulka č. 6: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 1

Tabulka č. 7: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 2

Tabulka č. 8: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 3

Tabulka č. 9: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 4

Tabulka č. 10: Kontingenční tabulka k hypotéze č. 5

Seznam grafů

Graf č. 1: Pohlaví respondentů (v %)

Graf č. 2: Počet osob žijících/nežijících s partnerem či partnerkou ve společné domácnosti (v %)

Graf č. 3: Počet jedinců, kteří mají problémy při hledání partnera/partnerky (v %)

Graf č. 4: Intenzita problémů při hledání partnera/partnerky u jedinců pocházejících z rozvedených rodin (v %)

Graf č. 5: Intenzita problémů při hledání partnera/partnerky u jedinců pocházejících z úplných rodin (v %)

Graf č. 6: Počet osob žijících v sezdaném/nesezdaném svazku (v %)

Graf č. 7: Věk respondentů v době prvního sňatku (v %)

Graf č. 8: Počet jedinců, kteří absolvovali rozvod (v %)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát

Příloha č. 1: Dotazník

Dotazník

Vážená paní, vážený pane,

jmenuji se Libor Vlach a jsem studentem Pedagogické fakulty, Univerzity Palackého v Olomouci. V rámci ukončení studia vypracovávám diplomovou práci na téma: „Děti z rozvedených rodin a vliv rozvodu rodičů na utváření jejich partnerských vztahů“. Chtěl bych Vás proto požádat o vyplnění krátkého dotazníku. Tento dotazník je zcela anonymní a nezabere Vám mnoho času. Zvolenou odpověď označte křížkem nebo uveďte.

Předem Vám děkuji za spolupráci.

Bc. Libor Vlach

Respondent:

1. Pohlaví?

- ☐ žena
- ☐ muž

2. Věk?

- ☐ uveďte: .....

3. Rozvedli se Vaši rodiče?

- ☐ ano
- ☐ ne

Na další otázku odpovězte pouze, pokud jste na předchozí odpověděli ano.

4. Kdy se Vaši rodiče rozvedli?

- ☐ v dětství (od narození do 10 let)
- ☐ v dospívání (od 11 let do 18 let)
- ☐ později (19 let a více)

5. Máte partnera/partnerku?

- ☐ ano
- ☐ ne

Na další otázku odpovězte pouze, pokud jste na předchozí odpověděli ano.

6. Žijete s tímto partnerem/partnerkou ve společné domácnosti?

- ☐ ano
- ☐ ne

7. Míváte (měl/a jste) problémy při hledání partnera/partnerky?

- ☐ ano
- ☐ ne

Na další otázku odpovězte pouze, pokud jste na předchozí odpověděli ano.

8. Jaké intenzity jsou/byly Vaše problémy při hledání partnera/partnerky?

- ☐ vysoké (hledání partnera/partnerky mi činí/činilo výrazné potíže, případně nemohu (nemohl/a jsem) si partnera/partnerku vůbec najít)
- ☐ střední (hledání partnera/partnerky mi činí/činilo potíže, avšak dokážu (dokázal/a jsem) si i přes tyto potíže partnera/partnerku najít)
- ☐ nízké (hledání partnera/partnerky mi činí/činilo zanedbatelné potíže, dokážu (dokázal/a jsem) si partnera/partnerku vždy najít)

9. V kolika letech jste měl/a první vážný vztah?

- ☐ uveďte: .....

Na další otázku odpovězte pouze, pokud jste na otázku č. 5 a 6 odpověděli ano.

10. Jste vdaná/ženatý?

- ☐ ano
- ☐ ne

Na další otázku odpovězte pouze, pokud jste na předchozí odpověděli ano, popř. pokud jste rozvedená/rozvedený.

11. V kolika letech jste se poprvé vdávala/ženil?

- ☐ uveďte: .....

12. Absolvoval/a jste již rozvod?

- ☐ ano
- ☐ ne

Příloha č. 2: Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát

Stupně volnosti	Hladina významnosti	
	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,210
3	7,815	11,341
4	9,488	13,277
5	11,070	15,086
6	12,592	16,812
7	14,067	18,475
8	15,507	20,090
9	16,919	21,666
10	18,307	23,209
11	19,675	24,725
12	21,026	26,217
13	22,362	27,688
14	23,685	29,141
15	24,996	30,578
16	26,296	32,000
17	27,587	33,409
18	28,868	34,805
19	30,144	36,191
20	31,410	37,576
21	32,671	38,932
22	33,924	40,289
23	35,172	41,638
24	36,415	42,980
25	37,652	44,314
26	38,885	45,642
27	40,113	46,963
28	41,337	48,278
29	42,557	49,588
30	43,773	50,892

(Chráška, 2006, s. 190)